

5 M. A. CASTRÉNS LEFNADSTECKNING

Nordiska resor och forskningar. VI bandet

När i Europas kulturländer en biograf vill tillfredsställa det intresse, som fäster sig vid en framstående persons lefnadsöden, har han för sin teckning en grund och botten, som på förhand är bekant för bildade läsare i alla världens delar. Han endast åberopar såsom kända saker landets natur, folkets historia, de politiska eller litterära tilldragelser, till hvilka teckningens föremål stått i något förhållande, och tillägger dertill de data ur personens lefverne, som närmare belysa den särskilda inverkan denne af de åberopade händelserna rönt eller på dem utöfvat. 10

Men när den sällsynta företeelsen inträffar, att en Finlands son vinner ett namn i Europa, finnes det föga en af hundrade bland dem, som känna detta namn, hvilken skulle om sjelfva landet känna något mera, än dess plats på Europas karta. Orsaken härtill är lätt insedd och belyses närmare af det här följande.

Detta sakförhållande har gjort det nödvändigt, att i denna lefnadsteckning öfver M. A. Castrén, som i brist på andra af skickligare hand kan räkna på att till fremmande språk öfversättas och derföre måste afse en läsarekrets utom landet och dess förra moderland, Sverige, om också i stor korthet nämna något om det lands och folks kultur, som fostrade Castrén till hvad han blef och var. För den Finska läsaren är det mesta här af gammalt och väl bekant. För utländningen deremot är det nytt och torde vinna ytterligare intresse genom det samband, det eger med Castréns lefnadsöden. 20

Redan Finlands areal, 4 800 geografiska qv. mil, utom andra 2 000 qv. mil, som falla på Finska Lappland och dess gränstrakter, jemförd med folkmängden af endast 1 750 000 personer, visar, att landet måste stå utanför kretsen af Europas kulturländer. Här saknas ännu det materiela underlaget, en odlad jord och en stark industri. Men ehuru icke blott klimatet, utan äfven historiska öden, hvilka gjorde Finland till en ständig tummelplats för härjande krig mellan dess grannar i öster och vester, tillbakahållit dess odling, är det dock ett faktum, att intet land under samma polhöjd är så odladt, som Finland. Tvenne orsaker härtill torde kunna åberopas: jordens beskaffenhet och folkets härdighet. 30

Landet saknar högre berg och bergstrakter. De största höjderna äro åsar af sten och grus. På dessas sluttningar vexer väl intet annat än furuskog. Men kring de otaliga sjöarne i låglandet och på flodernas och strömmarnes stränder, erbjuda sig vidsträckta odlingsmarker åt arbetarens flit. Bortom dem ligga de ändlösa kärren; men lyckligtvis äfven dessa efter skedd uttorkning till stor del odlingsbara, och då landets sanna guldgrufvor. Den kostnad och det arbete deras uttorkande kräfvat, har dock vållat, att befolkningen först under senaste halfsekel af ostörd fred förmått påbörja denna lönande odling. 40

De nämnda landtåsarne hafva sitt fäste vid den Svensk-Norska bergsryggen och Lappmarkens med den sammanhängande tundror. Deras förnämsta stam löper ned mot söder midtigenom landet, i samma sträckning med Bottniska viken, på ett afstånd från denna af 15 till 25 mil, så att mot norden afståndet är störst och åsen der närmar sig landets östra gräns. En gren från stammen bibehåller denna riktning, likväl småningom närmande sig hafvet och omsluter jemte hufvudstammen ett särskildt landskap, Österbotten, så kalladt emedan det utgör Bottniska vikens östra kustland. Andra förgreningar utbreda sig genom det öfriga landet, som mot söder tilltager i bredd, och utgöra 50

vattenskilnader mellan sjöarne och dessas aflopp till Finska och Bottniska vikarne. Förstnämnde gren af landtåsen (*Maanselkä* = landtryggen) går till Bottniska viken vid 62° latitud och bildar Österbottens södra gräns. Mot norden räknas landskapet till 67° latitud, der Lappmarken vidtager.

10 Österbotten (Kainunmaa) har en från det öfriga Finland skild jordbildning. Landet är ett slättland, endast obetydligt sluttande mot hafvet. Der saknas sjöar, som uppfylla de flesta öfriga delar af landet, men också de bergskullar, hvilka gifva dessa landsdelar omväxling af
 20 höjder och vatten. I stället vattnas Österbotten af floder och åar, hvilka dock i större delen af landskapet äro mindre vattenrika. Det är långsamt dessas stränder odlingen först banat sig väg. Endast i landskapets nordligaste del, der landtåsen går på längre afstånd från hafvet, finnas betydligare insjöar, som öka flodernas vatten. Här förändras också i öfrigt landets natur. Det blir bergigt, i synnerhet åt nordöstra hörnet. Flodernas vatten har en lifligare fart. Landskapet får ett mera omväxlande och skönare utseende, – men odlingen, som på södra Österbot-
 30 tens slättland är jemförelsevis rik, aftager allt mer och mer och åter längre upp från hafsstranden endast spridda fläckar af åker och rödjad äng. Man skulle tro, att i dessa nordliga trakter vextligheten är klen. Räknar man antalet af här vexande fanerogamer, är det visst jemförelsevis ringa. Men den veckor långa, knappt nog af korta skymningar afbrutna sommardagen framdrifver vextligheten med en tropisk kraft. Öfvergången från snödrifvan till rikt gräs och löfvad skog är några dagars verk, så att någon vår här alls icke förekommer. Kornet, som i södra Finland behöfver 100 dagar mellan sådd och skörd, mognar här på 50 dygn – om det icke inom denna korta tid af en nattfrost förstöres. Det är också den enda sädesvext här odlas. Flodernas öfversvämningar, i följd af den plötsliga snösmältningen, qvarlemna på lägre ställen af
 30 flodbräddarne ett befruktande gyttjeslam, som gör dem utomordentligt bördiga. Gräset vexer der manshögt. Luktgräset (*anthoxanthum*), kärstisteln (*cirsium palustre*), elgört (*spiræa ulmaria*), och på torrare ställen hvitklöfvern, ofta törnrosbusken och svarta vinbärsbusken, men framför allt *Rubus arcticus*, blommor och bär, sprida en doft, som under middagssolens hetta är döfvande. Kärren äro gula af hjortron (*rubus chamæmorus*) så långt ögat når – marken i furuskogarne rödspräcklig af lingon (*vaccinium vitis idæa*). Befolkningen samlar af dessa bärs slag, i synnerhet af lingon och hjortron, tunntal för vinterns behof.

40 Djurverlden af fisk och fogel är mycket rik och ger befolkningen en väsendtlig del af dess näring. Skogsfogel (*gallus urogallus* och *tetrao*), som i Europas städer är en läckerhet, saltas här i stora sår och kar. En mängd sjöfogel, som häckar företrädesvis i den höga norden, ökar förrådet af vildt på bondens bord. Tillgången på dyrbarare pelsverk af utter, mård och hermelin har numera aftagit. Men af röda räfskinn, harskinn och ekorrskinn afyttras ännu betydligt. Såsom ett drag af folkets skicklighet både i handslöjd och skjutkonst må nämnas, att smederna förfärdiga refflade lodbössor, hvilkas kula är ett större hagel och med hvilka ekorrar skjutas både till besparing af ammunition och
 50 för att icke förderfva djurets skinn, hvilket jägaren med det fina lodet helst skjuter i hufvudet.

Der hvarken åker eller äng kröner flodbrädden, der tränga då vanligen steniga skogbevuxna höjder ned till densamma, och i sjelfva floden synas spåren af dess genombrott genom dessa hinder i kringkastade hällar och stenmassor, mellan och öfver hvilka dess vatten

kokande och skummande störtar fram. Det är i dessa forsar männens mod och sinnesnärvaro pröfvas, Att från deras stenar lösgöra en upplöst stockflottas hundratal timmer är ett lifsfarligt arbete. Endast mindre mödosamt, stundom icke mindre farligt är det, att i en båt lastad med 20 à 25 tunnor tjära styra utför dem. Båtarna äro smala men några och tjugu alnar långa, gjorda af så klent virke, att man kan säga, att de äro böjliga. Endast denna deras form och lätthet gör det möjligt att handtera dem i det steniga, sjudande farvattnet. Med en 8 till 10 alnar lång, bredbladig, vid akterstäfven fastgjord styråre rycker styrmannen i krökningarne båten i rätta kosan, så att en darrning löper genom densamma ända till förstäfven. Man har forsar en till två mil långa, utför hvilka båten ilar med en fart af två mil i timmen. Det kräfves der ett outtröttligt säkert öga och en stark arm. Olyckor hända. Båten, kastad mot en sten, kullvräkes eller söndersplittras; men jemförelsevis sällan spillas dock menniskolif.

10

Ännu för några decennier tillbaka funnos i dessa trakter inga körvägar, utan den resande begagnade flodbåtarna. Om vintern utgöra floderna landets chausseer. Dock måste naturligtvis forsarne, hvilka aldrig isbeläggas, kringfaras. Mycket begagnas de dock icke, der floderna duga till båt fart. Ty allmogem har då under sommaren lopp på båt nedfört sina produkter och upphemtat sina behofver af jern och salt. Hvad om vintern finnes att aflåta, består mest i jagtens och fiskets afkastning, hvaremot säd och mjöl afhämtas från kusterna. Folket lefver då mest instängdt inom de varma stugorna; och utarbetet består i hemforslandet af ved för brasan, som icke är liten, och hö åt boskapen från de ofta aflägsna ängarne. I de nordligaste trakterna är bondens ladugård icke ringa, tillgången på annat boskapsfoder än hö obetydligt, och sistnämnde forsling ger derföre arbete nog för den korta vinterdag, med hvilken man pliktar för glädjen af de ljusa, sköna sommarnätterna.

20

30

Floderna gå här i nordligaste Österbotten från nordost och norr, medan de i den sydligare delen löpa från sydost mot nordvest. Bland dessa nordliga floder är Kemi elf en af de ståtligaste. Den har i sjelfva verket i många grenar sina källor uppe i Lappmarken. Vid dess breda utlopp ligger Kemi sockens kyrka och 2 1/2 mil uppför elfven Tervola kapellkyrka vid 66° 6' nordlig latitud.

Här i Tervola, så nära polarcirkeln, föddes den 2 December 1813 *Mathias Alexander Castrén*. Midnattssolen och norrskenet turade alltså om att lysa öfver hans vagga.

Af föregående korta skildring inhämtas, huru Castrén redan från sin tidigaste barndom såg sig omgifven af en natur och ett lefnadssätt, som längre fram för honom gjorde lifvet på Sibiriens tundror till en fortsättning af hans ungdomslif, skildt från detta icke till art, utan blott till grad af mödor och försakelser. Redan tidigt fick han lära att tumla om i snön, att sköta en båt, att reda sig på förvillande gångstigar genom skog och mark; och det var säkert redan i tidiga år han gjorde början med bössans handterande, hvari han sedan förvärfvade stor skicklighet. Till barndomens nöjen hör i dessa trakter färdandet på snöskidor, som för befolkningen utgör ett vanligt fortskaffningssätt. Det är här alldagligt att unga gossar förmå på skidorna hålla sig upprätte under den svindlande farten utför branter af 45 graders lutning. Någon färdighet att sköta yxe och knif förvärfvas redan i yngre år. Till gossens nöjen hör allt slags fogel- och fiskfångst. Under vintern kan han endast gillra snaror för hararne, helst der deras vägar i snön föra genom en buske eller springan i en gärdesgård. Men när med solen flyttfoglarne

40

50

återvända, utgör det hans mest lockande sysselsättning att utsätta tagelsnaror för snösparfvar och för domherrar och hämplingar gillra sin slagbur. För sistnämnde fångst beger man sig till skogs redan före soluppgången, utställer sin bur på någon lämplig liten flacka och gräfver sig vid skogsbrynet en grop i snön, från hvilken man så osedd som möjligt kan öfvervaka densamma, då vid solens uppgång de af lockfogeln tillkallade flockarna infinna sig och af de på gillret med tjära eller talg fästade rara hampfröna frestas att våga sin frihet. Föga torde någonstädes en bit bröd och ost smaka bättre, än i en sådan snögrop.

10 Om somrarne göras färder till goda fiskställen, aflägsna från hemmet, då en bergshäll såsom den torraste plats vanligen utgör läger för natten. Ty för fiskaren såväl som för skytten är det morgonstund, som har guld i mund. Tidigt måste äfven om vintern harsnarorna vittjas; och mot hösten gifva snaror och fällor för skogsfogel den ifriga fångaren ett fullt morgonarbete. Sommartid äro besök på de aflägsna höängarne icke minst lockande. Slotterfolket beger sig till dem om söndagskvällen på båt eller till fots, vanligast på båda dessa färdsätt; och återvänder om lördagarne. Lador finnas icke på dessa ängar, utan höet förvaras i stack. Nattläger är der på höet i en för tillfället uppförd granrisoja

20 eller en sådan sammansatt af gårdsel och löf, men försedd med ett tak af klufna träd, som bättre afhålla inträffande regn. När tiderna äro goda, spisas här hvarje morgon en kornmjölsgröt ur den från stockelden aflyftade grytan, och soffet dertill är surmjölk, äten ur en näfverrifva – allt med träsked förstås. – Ingen prestson från norra Österbotten torde hafva gått miste om deltagande i detta härliga slotterlif, och troligen de flesta begagnat sked af egen tillverkning.

Dessa små bilder af hvardagslifvet der borta i Norden kunde mångfaldigas. Men de anförda äro tillräckliga att gifva en föreställning om arten äfven af Castréns tidigare ungdomslif.

30 Man har velat finna ett bevis för Österbottningarnes mera uppväckta och verksamma sinnesart deri, att flera af Finlands i vetenskap och litteratur utmärkte män härstammat från denna landsdel. Slutsatsen må lemnas i sitt värde. Men säkert är, att många i Finlands häfder vackra namn tillhöra Österbottniska släkter. Porthan, känd såsom historieforskare äfven utom Finlands landamären och i landet ärad såsom den Finska historieskrifningens fader, tvenne hans efterföljare med namnet Tengström, om hvilka längre ned, Franzén, som lyste bland Sverges stora skalder, naturforskarene Hällström och Nervander, icke ännu glömda i naturvetenskapens annaler, och hvilken

40 senares förtjenster och ära icke fyllde ett högre mått endast dertill, att hans lifstidsmått var så knappt tilltaget, skalden Runeberg, hvars namn och dikt hela det bildade Europa bär på sina läppar, och Topelius, näst honom Finlands bästa diktare bland de nu lefvande – alla äro de Österbottningar. Uppräklandet omfattar blott namn tillhörande detta sekel. I Finland vet man, att ingen tid har Finska namn att ställa öfver dessa. Det var af försynen bestämdt, att äfven ur den nämnda vid polarcirkeln ställda vaggan skulle vexa upp en ny representant för Österbottens goda namn, jemnlik i förtjenst med alla, dem Finlands litteraturhistoria vet att uppräknat, att ur den skulle utgå ett rykte i

50 vetenskapens verld, kanske ljudande längre bort än något annat från vårt land utgånget.

Österbotten har en ännu icke omnämnd olikhet med Finlands öfriga landskap. Der finnas inga adelsmän och inga frälsegods. Under den vittra drottning Kristinas tider samt närmast före och efter desamma skänktes under 17:e seklet nästan hela Finland likasom en stor del af

Sverige bort i förlänningar åt den mäktig blifna adeln. Karl den XI:s stränga reduktion tog allt detta tillbaka, och frälse eller skattfri förblef blott den jord, som för denna frihet kunde uppvisa anor, äldre än 1632. I Österbotten var kulturen så ung, att der inga sådane tidigare friheter hunnit få fäste, och med reduktionen 1690 försvann derföre från detta landskap nära nog all frälsebesittning. Jordan eges der uteslutande af fria bönder. Här af kommer kanske, emedan efter Svenskt mönster adeln äfven i Finland haft företrädesrätten till statens högre embeten, att Österbottningarne icke skördat utmärkelse på denna bana. Men der af kan också härledas, att de, tvungna att genom egen förtjänst utmärka sig, företrädesvis valt vetenskapen och litteraturen såsom arbetsfält, der framgången icke beror af gunst och nåd. Otillräcklig är visst denna förklaring för det Österbottniska skaldskapet; ty till detta i synnerhet behöfs något mera än god vilja. Kanske kan det förklaras ur naturens storartade egendomlighet i den högsta norden. I södra Finland ser man ännu ett land såsom länder mest. I Österbotten flyttar man öfver till en ny zon och till nya naturföreteelser. Man ryckes från det i den Europeiska världen hvardagliga. Också kan det erinras, att de Österbottniska litteratörerna *nästan alla* haft en fläkt af poetisk anda. Castrén skiljde sig häri icke från dessa sina närmaste landsmän.

Af anförda orsaker kommer det sig, att i Österbotten den högre bildade samhällsklassen utgöres af presterskap, några få skollärare och domare, samt af underordnade administrativa embetsmän och de få städernas handlande borgerskap. Af serdeles hög börd kunde derföre icke heller Castrén på denna punkt af jorden födas.

Släkten är en af de Österbottniska prestslägterna, hvilka vanligen äro representerade af ett större antal individer samtidigt i embete, emedan det också utgör ett för Österbottningarne utmärkande drag, att sällan någon af dem förvillas till en plats utom landskapets gränser. Äfven Castréns fader, Kristian Castrén, var prest, efter vanliga irrfärder såsom adjunkt nu hamnad vid egen lägenhet i Tervola. Modren hette Susanna Sofia Fellman, äfven hon prestdotter och tillhörande en vidt utgrenad Österbottnisk prestsläkt. Hennes farfader och fader förete båda vackra exempel af en sådan presterlig verksamhet. Den förre dog vid 81 års ålder, sedan han i 62 år skött prestaembetet, der af 32 år i de till Lappland gränsande församlingarne. Fadren, som var filosofie magister, dog 74 år gammal såsom pastor i Rovaniemi, der han efterträddes af sin måg, Castréns fader, efter att i 53 års tid hafva skött prestkallet. I ett sådant presthus i Finland är lifvet enkelt, vid de små kapellägenheterna ofta fattigt. Presten har sin inkomst i spannmål och smör, stundom äfven i andra persedlar såsom bröd, ost, fisk och kött. Dertill bebor han ett hemman, hvilket han sköter i kapp med bönderna, oftast dessa till föresyn. I sydligaste delen af landet händer det väl, att hemmanets afkastning och de öfriga inkomsterna från församlingen äro så ringa, att äfven den enklaste föda i presthuset blir knapp. Men i Österbotten liksom i det inre landet öfverhufvud äro församlingarne vidsträcktare och folkrikare och äfven prestbohlen större. På bröd, smör och mjölk är vid sådana lägenheter vanligen ingen brist. I nordligaste Österbotten kan det likväl hända, att stundom brödet är knappt äfven i prestens hus; och jag har känt prestsöner derifrån, för hvilka barkbrödet icke varit fremmande. Men der finnes desto större rikedom på kött, fisk och fogel. Der fisk fångas och fås, sköter presten äfven fisket, kan också köpa den billigt, och fick äfven fordom mera än nuförtiden mången fiskknippa, smörbytta och ost i sitt kök såsom vängåfva af bondhustrurna. En vänlig, deltagande och pratsam prest-

fru var derföre i dubbelt hänseende en skatt för familjens lekamliga bestånd.

Det bildade umgänget utom familjen är här så ringa, det vara kan. I församlingen finnes kanske ingen annan herrskapsfamilj; ty äfven länsman bor vid moderkyrkan. Från sina embetsbröder derstädes är Tervola presten skild af 2 1/2 mils väg; och till närmaste kyrka och prest åt motsatt håll, i Rovaniemi, har han 4 mil. Äfven bondfolket oroar icke sin »pastor» i oträngdt mål. Först om lördagen och söndagen strömmar folket till och har då anspråket att efter behag få
10 inkräkta prestgården och lägga beslag på prests och prestfrus uppmärksamhet. Råd för det lekamliga lifvet sökas icke mindre än för det andliga. Prestfrun har vanligast åliggandet att ordinera för all sjukdom, äfven kornas och kalffvarnes, samt att dertill utdela de nödiga medikamenterna, medan presten är juridisk och ekonomisk rådgifvare. Äfven om ingen nöd tränger, är ett samtal med dem en hugnad för de besökande, bland hvilka de mera ansedde icke komma tomhändta och icke heller gå utan åtnjuten undfägnad.

Sällsynta äro resande. Kyrkoherden predikar ett par gånger om året i kapellet, då han håller läsförhör och uppbär sina »rättigheter». Två
20 gånger årligen passerar äfven domaren orten för att hålla ting der borta i Rovaniemi och Lappmarkssocknarne. Provincialläkaren skulle kanske oftare glädja presten med ett besök, om blott folket icke vore så friskt – och så fredligt, att ingen ihjälslås, så att likbesigtning derföre sällan behöfves. Åtminstone en gång måste han likväl besöka orten, för att öfvervaka vaccineringsens fortgång. Hans gifna logis är då prestgården, der han är en välkommen gäst.

Vid den tid Castrén föddes, och ännu något år derefter, utkom i Finland en enda tidning, i Åbo, som då ännu var hufvudstad och universitetsstad. Den hade ungefär 80 mils väg¹ till Tervola; och dit
30 kom så säkert kyrkoherdens i Kemi exemplar, sedan det cirkulerat hos herrskaperna i moderförsamlingen. I Åbo var också den närmaste bokhandeln, om eljest Tervola presten hade råd och håg att köpa en bok. Tyvärr saknas hos en del af landtpresterskapet något af båda delarne. Isoleringen från bildadt umgänge, de ekonomiska omsorgerna, ensidiga och otillräckliga förstudier låta icke någon varmare lust till vetande uppkomma.

Dessa skildrade förhållanden göra det tydligt nog, huru barnens i en sådan landtlig familj uppfostran mera än annorstädes kommer att bero helt och hållet af hemmet. Utom detsamma finnes icke heller för
40 barnens intellektuella bildning någon väckelse eller något inflytande. I Castréns hem inträffade under hans barndom den förändring, att fadren befordrades till kyrkoherde i det redan nämnda Rovaniemi, öfver hvars kyrka ungefär polarcirkeln går fram. Familjen kom väl så länge in i ödemarken, men den fick bättre råd att genom en informators biträde förskaffa barnen den nödiga elementarundervisningen, hvarmed dock början för Castréns två äldre bröder hade gjorts redan under familjens vistelse i Tervola.

Den tidigaste undervisningen ålåg såsom vanligt i dylika fall fadren och troligen företrädesvis modren. Äfven Castréns fader var filosofie
50 magister och egde alltså, ehuruval hans vistelse vid universitetet synes varit nog kort, vidsträcktare vetenskapliga studier. Men det är sällan en fader är lämplig lärare för sina söner, och det torde varit i medvetandet häraf, han redan tidigt tog informator i huset, hvarigenom barnens

¹ Här och längre fran Svenska mil = 10 verst = 1 1/2 Tysk eller geografisk mil.

skolgång erhöll den strängt ordnade form, som utgör en god undervisnings förnämsta vilkor. Modren omtalas såsom den mest omsorgsfulla och uppförande vårdarinna af hus och hem. Efter fadrens tidiga död år 1825 vid endast 46 års ålder, och sedan de nådår voro till ända, under hvilka en efterlevande prestfamilj, mot förpligtelse att aflöna en s. k. nådårspredikant, får åtnjuta inkomsterna af gället, flyttade hon till Uleåborg, för att lättare kunna vid skolan underhålla sina söner. Spinnrock och väfstol voro i huset träget i gång, så att tyget till pojknarnes kläder var uteslutande af hemmets tillverkning.

När Castrén kom under informators handledning, visade han icke någon framstående förmåga eller läslust. Latinska grammatiken utgjorde väl det förnämsta läroämnet, och den skulle läsas väl utantill. Detta kan väl blifva en god grund lagd, men vetandets håg kan det icke väcka. Disciplinen synes informatorn handhaft med någon stränghet, och det berättas, att modren och sonen, hvardera för sig, i hemlighet befordrat risen ur skolrummet på brasan. Castrén begagnade härvid kallelsen till frukosten, i det han, då informatorn först lemnade rummet, kastade riset på golvet. Pigan, som då infann sig att städa rummet, lade beslag på allt, som kunde anses tillhöra soporna. Hans morbroder, Jakob Fellman, som meddelat detta tidigaste prof på Castréns *savoir faire*, anför äfven det första prof på hans vaknande lärgirighet. Vid ett morbrodrens besök i familjen lärde sig Castrén under dennes ledning på fristunderna från skollexan inledningen till Hoffbergs Botanik med den ifver och framgång, att han inom 14 dagar kunde examinera fanerogama vexter. Jemte sin fyra år äldre broder Esaias, som ehuru begåfvad med mindre lätt fattningsförmåga, var en ytterst flitig läsare, skall Castrén redan tidigt hafva rört sig på båt på elfven och då, såsom uppmärksammare på strömdragen alltid agerat styrman. Lika tidigt utmärkte han sig för sin färdighet att handtera täljknifven, som han, förfärdigande små båtar och andra leksaker, skötte med mycken lust.

Så förflöto Castréns tidigaste studiiår. Nu inträffade hans faders hädangång. Boet var skuldsatt. Men då en farbroder och en morbroder, hvilka båda längre fram omtalas, efterskänkte sina fordringar, beslöt sig enkan att af nådårens inkomst betala öfriga skulder. Äldsta brodern var nu student och blef i följd af Kejsrerlig dispens prestvigd vid endast nitton års ålder, för att såsom nådårspredikant kunna stöda familjen. Bröderne Esaias och vår Mathias Alexander, som då var i sitt tolfte år, sändes till trivialskolan i Uleåborg. En fjerde broder, två år äldre, torde samtidigt kommit i handelslära. I hemmet stannade tre yngre bröder och en syster.

Tre år derefter flyttade, såsom redan nämndes, äfven modren med de öfriga barnen till Uleåborg. Utom det lilla, hon möjligen kunnat hopspara under nådåren, hade hon en enkehjelp af 8 tunnor spanmål årligen. Dertill kom en pension af 15 tunnor spanmål, som fadrens efterträdare i embetet förband sig att i tio års tid erlägga – troligen för att säkrare vinna församlingens kallelse till befattningen. Öfverenskommelsen torde just icke varit fullt berättigad. Dess tillvaro bevisar dock, att familjen var af församlingsboerna omtyckt. Sagde årsinkomst kan uppskattas till ungefär 90 Rubel. Dermed skulle ett hushåll af fem å sex personer underhållas. Brodern Esaias var nemligen vid denna tid såsom student utflugen ur boet, och de yngre bröderna, som alla egnat sig åt sjöfart eller handel, lemnade det efter hand. Här framträder den andra morbrodern, Johan Abraham Fellman, som varit student äfven han, men som under kriget 1809 lemnade studierna och vände sig till

handeln, och nu redan var en förmögen man. Sjelf sparsam, ansåg han det fattiga lifvet i systemns hus icke för något ondt. Men han synes redligen sörjt för, att ingen verklig nöd der fick råda. Om hans sätt att hjälpa berättas, att han hvarje vecka tillsände systemn ett visst quantum kött om vintern, färsk fisk om sommaren, samt till jul och påsk en topp socker och ett halft lispund kaffe – hvarförutan hon ur hans salubod fick taga några små hushållsartiklar. Detta förhållande förbjöd Castréns finkänslighet, att framdeles under vistelsen vid universitetet anlita hans bistånd. Endast något lån torde han af honom erhållit. Samme morbroder var i öfrigt lika känd för sin redbarhet, som för sitt originela väsen. Vare hans minne äradt för den del han haft i Castréns fortkomst. Tvenne andra anhöriga utöfvade utan tvifvel på Castréns ungdom ett mera andligt inflytande. Familjetraditionen från mödernesisidan torde icke saknat sin litterära anstrykning. Morfadren hade det anseende, att han vid jubelfesten 1819 utnämndes till theologie doktor, en värdighet, som på den tiden kunde vinnas endast af monarkens nåd. Den anförda morbrodern Jakob Fellman, som var blott 18 år äldre än Castrén, blef tidigt kyrkoherde i Enare och Utsjoki, de nordligaste Finska Lappmarksförsamlingarne. Här egde han, då Lapparne en stor del af året vandra långt bort från kyrka och prest, god tid för litterära sysselsättningar. Han studerade Lappska språket och besörjde utgifvandet af andaktsböcker på detsamma. Äfven skref han om ekonomin i Lappmarken. Men mest känd har han gjort sig genom samlandet af naturalster, i synnerhet dels nya, dels sällsynta vexter från denna aflägsna trakt, der han kom i personlig beröring äfven med utländska naturforskare, som besökte densamma; och genom deras förmedling blef hans namn känt i ett antal naturalhistoriska samfund, till ledamotskap i hvilka han kallades. Vi hafva sett, huru Castrén under hans ledning lärde sig botanik. Men det kan lätt förstås, att talet i familjen om en så celebrer morbroder bidragit att väcka Castréns sinne för den vetenskapliga utmärkelsen.

Ett än starkare inflytande utöfvade på honom hans farbroder, Mathias Castrén, kyrkoherde i Kemi, som äfven torde hafva stärkt den nyssnämnde morbrodens naturalhistoriska forskningsifver. Han tillhörde den tid, då i sammanhang med Linnés uppträdande hågen i Sverge vändes till den vetenskapliga insigtens användande i ekonomin. I synnerhet på detta fält hade han gjort sig känd genom ett antal afhandlingar. Men Kemi trakten vann också genom honom en botanisk ryktbarhet. Der förekommer en i norden öfverhufvud sällsynt kalkformation, som gör vegetationen mera omvexlande. Länge hemtade landets vextsamlare från Kemi den sällsynta *Sceptrum Caroli* (dåförtiden *pedicularis sceptrum carolinum*). Äfven Mathias Castrén var theologie doktor och bar tvenne ordnar, en på den tiden för en prest sällsynt utmärkelse. I hela landet var doktor Castrén känd och högt ansedd. Ingen högre uppsatt eller eljest utmärktare person för förbi hans gästfria boning, der icke endast bekvämlighet och välfägnad, utan äfven den kunskapsrika värdens umgänge gjorde vistandet angenämt. Genom honom torde också ett rikare förråd af litteratur blifvit tillgängligt i hans broders, Castréns faders hus. Denne farbror stod ända till sin dödsdag i oafbruten brevexling med vår Castrén, och att denne så sorgfälligt bevarat hans bref, bevisar, hvilket värde Castrén satte på dem och deras författare. Det är rörande att läsa, med hvilken värme och djup aktning den gamle helsar detta »lumen familiæ», huru han tröstar öfver vedervärdigheterna med hänvisande på det stora målet, huru innerligt han tackar för hvarje erhållet bref från Sibiriens

ödemarker, och huru han vid 79 och 80 års ålder ursäktar hvarje dröjsmål med deras besvarande – han, som icke mera såg att läsa i bok, men dock kunde skrifva den årstid dagarne voro ljusa. Äfven till honom kunde Castrén i behofvets stund vända sig, och han gjorde det ännu vid afresan till Lappland 1841 för betalandet af någon mindre skuld i Helsingfors. »Min uppriktiga önskan är att få tjena Bror med denna lilla offert; var derom öfvertygad!» skrifer farbrodern till svar.

Men vi hafva icke följt Castréns bana längre, än till trivialskolan i Uleåborg, ehuru vi anticiperat på hans familjeförhållanden äfven långt framom denna tidpunkt.

Skolans namn ger tillkänna, att dess läroplan utgått från det gamla trivium. Dock lästes här på fem klasser under en vanligen åttaårig kurs allt, som den tiden fordrades för studentexamen i latin, grekiska, matematik, historia, geografi, logik, dogmatik, Tyska och något Ryska. Grekiskan innefattade dock endast Nya Testamentets läsning, icke profan Grekiska – och denna var dessa skolors största brist. Franska språket lärde vanligen någon af lärarene privatim och gratis. I östra Finland funnos vid denna tid äfven gymnasier, i hvilka icke blott början gjordes med profan Grekiska, utan äfven undervisades i naturalhistoria. Men det sjelfsvåld, som vid dessa inritat sig, verkade, att alumnerna från dem icke sällan kommo till universitetet mindre väl underbygda, än från vestra Finlands skolor. Skolan i Uleåborg hade isynnerhet haft godt namn om sig. Men då staden 1822 förstördes af en eldsvåda, flyttades skolan till Brahestad, hvarifrån den nu, då Castrén der inträdde, hade återvändt; och denna flyttning i förening med ett försiggånget rektorsombyte hade stört den förut herrskande goda ordningen. Lärarene voro dock öfverhufvud dugliga. Efter tidens sed inskränkte sig likväl lärarens tillgörande till förhör af de i hemmet öfverlästa lexorna, så att en lärjunge kunde genom anlitande af kamraters hjälp förblifva utan förmåga att reda sig på egen hand. Sådant var dock mindre lätt för de fattigare, som icke kunde betala hjälpen ens med en kringla. Det är också känt, att Castrén tillhörde handledarenes antal, icke de handleddas. Såsom exempel må anföras den vanliga kursen i Latinet, undervisningens starkaste sida. Man började med en läsebok, innehållande bland annat ett urval ur Phœdri fabler. Sedan lästes Eutropius, Cornelius Nepos, Cicero De amicitia, De senectute, De officiis och XIV Orationes selectae, och samtidigt Justinus samt Virgiliï Ecloger och 6–9 böcker af Aeneiden. Derunder fortgick latinskrifning hela kursen igenom och i synnerhet på tredje klassen en noggrann syntaxförklaring med muntliga öfversättningsöfningar. Resultatet var åtminstone en fast grammatikalisk kunskap i språket. En numera till stor skada försummad god ordning var, att i hvarje termins början *allt*, som på klassen blifvit läst, repeterades och derjemte *hela kursen* i matematik och historia samt grammatik från *a* till *o*.

Samlifvet bland ungdomen var icke mycket förfinadt, men också voro laster för den fremmande. Det förekom att på högsta klassen en förening träffades till utrotande af grofva tillmälen, svordomar m. m. Svenskan utgjorde såsom i alla landets lärdomsskolor undervisnings-språk, men Finskan det allmänna samtals-språket. Ingendera språket utgjorde läroämne. Finsk runosång var dock känd och läst, och det hände att en till examen författad runa belönades. Tvååriga kurser på hvarje klass gaf tillfälle till öfverläsning och till skriftlig öfversättning på skolan, hvarigenom hemläsningen minskades. Tid fanns derföre till lekar och fria kroppsöfningar, som höllo ungdomen vid helsan, utan

10

20

30

40

50

att den behöfde motvilligt indrifvas i en gymnastiksal. Sådane skridskoåkare, skidlöpare, simmare och bollslagare, som bland den anträffades, återses icke lätt. Också höllos dessa utmärkelser i stor ära.

Om Castréns hemlif under skolgångstiden hafva vi talat. När han nu vid början af år 1830 dimitterades till universitetet, kunde hans moder i penningar gifva honom endast fem rubel. Men kläder gaf hon, spunna och väfda af hennes egen hand och varma af hennes kärlek. Hans kassa förstärktes af morbrodern Jakob med 18 rubel ungefär. Till sitt fattiga hem återkom Castrén endast under sommaren 1830, då han från morgon till qväll skall hafva sysslat med barnaundervisning. Sin goda moder återsåg han dock ännu två gånger vid uppresa till Lappland åren 1838 och 1841. I Juli 1848 mottog han i Sibirien underrättelsen om hennes död. Två andra dödsbud anlände på samma gång. Men då han skrifer: »Det blef mig varmt om hjertat; frossanfallet försvann på fläcken och har sedan ej låtit höra af sig», – då var det säkert åtanken af denna ömma moders alla omsorger, som här bevisade sin helande makt. Hon hade å sin sida fått lefva länge nog, för att glädjas af den kära sonens vexande ära.

Att städer af eld förstöras, är beklagligen i vårt land icke ovanligt, emedan de af trä bygda husen lemna så riklig näring för lågornas hunger. Så hade äfven universitetet blifvit förjagadt från Åbo genom denna stads förstöring af elden 1827 och 1828 flyttadt till Helsingfors. Hvilka beräkningar, som än hos den tidens styrande verkade detta val, till landets bästa har det ländt. Få af dem, som verkade för flyttningen, torde hafva haft den väl grundade öfvertygelse, att ett lands hufvudstad aldrig borde sakna ett universitet och att isynnerhet i ett land, der ett enda universitet finnes, detta icke har någon annan plats, än den, der styrelsens säte är. Sanningen häraf har äfven på Finlands universitet bevisat sig. Man lefde i Åbo sitt lif väl icke utan litterära intressen, men utan starkare drift att i landet utbreda vetande och öfvertygelser på en mera omfattande väg, än den genom examinerade individers utsändande att såsom embets- och tjänstemän för detsamma verka. Men ställda i hufvudstaden väst universitetsmedlemmarne lära inse, att de kunna och böra öfva vetandets inflytande på den allmänna opinionen; och detta ger studierna en starkare patriotisk betydelse. Man må af den vetenskapliga forskningen fordra endast vetandets intresse. Men äfven vetenskapsmannen skall vara medborgare. Och i våra dagar är ett universitet icke mera en kosmopolitisk förening för vetenskapens förkofran, utan en undervisningsanstalt, som skall göra nationen delaktig af det allmänt menskliga vetandet. Öfverflyttningen till hufvudstaden har småningom vid det Finska universitetet lifvat och stärkt medvetandet härom.

När Castrén kom till universitetet, var vid detsamma lifvet i de nya förhållandena ännu icke ordnad. Härtill bidrog, att universitetet omedelbart efter flyttningen erhållit nya statuter, hvilkas bestämmingar delvis voro illiberala och med motvilja emottogs. Mången osed, isynnerhet ett öfverdådigt drickande, hade också följt med från Åbo. Oroliga uppträden saknades icke. Universitetsstyrelsen och lärarene, som funno anstalten, sig sjelfva och ungdomen strängt observerade, försattes i fruktan och bäfvan, isynnerhet genom ungdomens demeléer med Ryska militären, åt hvilka man på högre ort gaf en politisk färg. Det enkla hade varit att aflägsna denna militär från staden och öfverlemna den nödiga bevakningen endast åt Finsk militär. Man skulle då erfarit, att rifningarne derigenom icke blifvit utrotade. Juli revolutionen och dess efterdyningar i Europa väckte väl äfven, såsom

den borde, någon politisk liberalism bland ungdomen; men sanningsenligt kan sägas, att denna rörelse var ringare och mindre utbredd, än man haft skäl att vänta. Det förekom dock t. ex., att vid ett mindre studentgelag, just inom Österbottniska afdelningen, en skål dracks för Polackarne. Oskickligt, som uppträdet under det pågående revolutionskriget var, gafs af styrelsen åt detsamma en vigt och betydelse, som det icke egde. Öfverhufvud har detta misstag, att hvarje flygtig manifestation af ungdomslättsinne eller af ädlare sympatier blifvit ansedd såsom en statsaffär, sedan Universitetets flyttning verkat mycket ondt genom att hålla såväl lärare som lärjungar i en jemn oro, och hos de senare naturligtvis uppamma en föreställning om studenternas politiska betydelse, hvilken just universitetets flyttning till hufvudstaden bordt vara egnad att nedstämna. Lärarene, isynnerhet de äldre, som medföljt från Åbo, ansträngde sig förgäfvos att tygla de i deras ögon farliga symptomerna hos det unga släktet. En ursäkt hade denna deras skrämsel, som sagdt, i det sätt, hvarpå ungdomens görande och låtande betraktades på högre ort. Följden var emellertid den, att en opposition uppstod mot lärarepersonalen som endast ökade oron och uppträdena.

Midt i denna oro inträdde nu Castrén, från början vittne till många stormiga diskussioner, äfven inom den krets han genom sitt landsmanskap tillhörde, och till det oordnade lif, som äfven i den delvis inrotat sig. Han undandrog likväl båda för en tid, genom att antaga en informatorsplats i en familj på landet, i Major von Willebrands hus. I den bildade krets, han här kom att tillhöra, och under inflytandet af den välvilja, med hvilken han i den omfattades, vek hans hittills mera slutna lynne för en lefnadsglad och vänlig meddelsamhet. Och då han återvände till universitetet, hade dettas ungdom redan börjat disciplinera sig, så att han fick tillfälle sluta sig till den del deraf, som var verksam för införande af ett ädlare samlif. Oppositionen mot patres var dock ännu i sitt flor, isynnerhet sedan Konsistorium funnit de större studentafdelningarne vådliga och börjat planera deras styckande, sålunda i sjelfva verket förstörande den början till sjelfdisciplin, som just hos dessa afdelningar förefanns. Det hände då, att en omtyckt yngre lärare, som sökte profession i theologiska fakulteten, fick sitt specimen improberadt. Ungdomen ansåg detta för en åtgärd, framkallad af samma lärares vetenskapligt liberala åsigt, emedan han dittills hade hufvudsakligen egnat sig åt den nyare Tyska filosofins studium. En demonstration skulle tillställas mot den professor, som ex officio opponerat vid disputationsakten. Castrén var en bland tillställarene, hvilka äfven i öfrigt utgjordes af de förhoppningsfullaste i Österbottniska afdelningen. Tillställningen hindrades; undersökning skedde, och Castrén dömdes med de öfriga till ett halft års relegation. Under denna förnyade ofrivilliga frånvaro från universitetet förberedde sig Castrén med ifver till sin filosofie kandidatexamen. Han hade egnat sin tid mest åt de klassiska språken. Nu vände han sig äfven till de Semitiska.

Den då märkbaraste andliga rörelse i landet var af religiös art. Pietismen i en till en början sträng och separatistisk form utbredde sig här med stor hastighet och vann snart varma anhängare äfven vid universitetet. Å andra sidan trängde den Hegelska filosofins läror in och hade sina representanter. Det fanns på ömse sidor ett vetenskapligt intresse, men förhöjdt af öfvertygelsens praktiska vigt. De studerande voro, såsom redan blifvit antydt, den tiden ordnade efter landsmanskap. Sådane finnas icke i samma mening vid andra än de Svenska universiteterna. Deras bestämmelse är vetenskapliga öfningar, sedlig

disciplin, utöfvad af korporationen, och inbördes bistånd. Inom den Österbottniska afdelningen, till hvilken Castrén hörde, voro ifrågavarande studier och strider isynnerhet lifliga. Frågorna diskuterades vid afdelningens allmänna sammankomster. Castrén deltog i dessa diskussioner för filosofin och mot pietismen, och fördes af dem till bekantskap med den Tyska stridslitteraturen för och mot den Hegelska skolan. Äfven hans filosofiska examens-studium, såsom på denna tid allmänt vid universitetet, rörde sig inom den nyare filosofin. Utan inflytande voro dessa studier icke på hans framtida uppfattning af härstamningens och språkets historiska betydelse, äfvensom på hans håg och förmåga att systematisera sitt vetande. Sjelf skattade han dem bland sina bästa frukter af läsningen för kandidatexamen. Men ett annat för Castrén vida inflytelserikare intresse, som efterhand vuxit till en lifsfråga för Finska folket, började vid denna tidpunkt vinna i liflighet och utbredning. Sakens vigt i sig och särskildt för Castréns lefnadsmål och verksamhet, förklarar, att här åt dess föremål egnas en utförligare framställning.

Finlands första underkufvande af Svenskarne och kristendomens införande i 12:e och 13:e seklet ligga i ett dunkel, som historien icke förmått utreda. Att vapnen för omvändelseverket gjorde det mesta, hörde till tidens sed. Kyrkans språk var lika fremmande för omvändarene som för de nyomvände; och det är derföre icke att förundra sig öfver, att vid denna kristendoms inympande Finska folkets eget språk icke kom i fråga. Den åsigt har mycket skäl för sig, att Svenska kolonier i Finland existerade redan före denna eröfringstid. Det är då antagligt, att bland dessa kolonister funnos de, som kunde meddela sig med Finnarne och häri tjena den fremmande styrelsen. Svenskan blef utan vidare dennas officiella språk, icke blott i administrationen, utan äfven i lagskipningen. Svensk lag gällde. Skolor uppstodo vid domkyrkorna och klostren, och i dem uppammades djeknarne för det presterliga kallet. Efterhand togos dock ur dessa skolor ämnessvenner äfven för den civila tjenstemannabanan. Sålunda kommo Finska infödingar att tillhöra de bildade i landet. Gårdar och gods i Finland förlänades åt den Svenska adeln, af hvilken ett antal här bosatte sig och genom praktik från ungdomen lärde sig deras, presternes och öfriga stadigvarande tjenstemäns barn folkets språk och kunde alltså till mera gagn och rättvisa för detta träda i sina fäders officiella fotspår.

Genom reformationen, som i Sverge och Finland genomfördes i 16:e seklet, gjorde Finskan ett oerhördt framsteg. Det blef kyrkans språk. Bibeln öfversattes, andaktsböcker och asketiska skrifter trycktes och spriddes. Man finner också, att i de skolor, som från den tiden inrättades eller reformerades, ett försök skedde att begagna Finskan jemte Svenskan som undervisningsspråk. Men det stannade vid ett försök, osäkert om af politiska skäl eller af brist på väl hugade och för ändamålet skickliga lärare. Först 1640 fick Finland ett eget universitet i Åbo, sedan dess ungdom intill denna tid gjort sina universitetsstudier, under katolska tiden i Paris, Prag och Leipzig, från reformationstiden i Wittenberg, senare i Upsala i Sverge. Genom universitetets inrättande lättades för landets egna söner förvärfvandet af de kunskaper, som voro nödiga för tillträdet till embetsmanna-verksamheten, och praktisk kunskap i Finskan blef efter denna tid äfven bland de civila embetsmännen i landet allmännare. Men Svenskan fortfor att vara det officiella skriftspråket. Och så länge Svenska öfverväldet varade, var ingen blifvande prest eller annan tjensteman i landet förpligtad att förete något intyg på kunskap i det folks språk, han tillsattes att

upplysa, styra och tjena.

En nutidens ifrare för folkens rätt kunde anse, att en Finne endast med blygsel borde omtala så sorgliga förhållanden. Men den tänkande betraktaren vet, att det rätta på jorden icke är blott ett menande i den ena eller andra individens föreställning derom, utan ett historiskt faktum; hvarföre all rätt har sin historia och sin tid att på grund af faktiska förhållanden erkännas och utöfvas.

Före Svenska eröfningen innehade väl Finnarne såsom ett åkerbrukande folk en viss grad af kultur och egde en samhällsordning, som höjde dem öfver vildens lif. Men trängda af Slaviska stammar, voro de äfven inom sig delade, och Tavaster (Hämäläiset), Karelare (Karjalaiset), Österbottningar (Kainulaiset) hemsökte hvarandra med härjande krigståg. Genom Svenska eröfningen förenades de under en styrelse; och om likväl fredens välgärningar dem äfven senare sparsamt nog beskärdes, hade de dock derigenom blifvit bevarade från sina i det Europeiska och Asiatiske Ryssland spridda stamförwandters öde, att omslutna af Slaviska stammar i dem försvinna. Sverges författning och lag bibehöll dem vid personlig frihet och eganderätt till jorden. Om äfven Finland såsom en aflägsen provins, bebodd af en fremmande stam, icke *de facto* delade jemnt med Sverge, voro dock Finnarne i princip lika berättigade med Svenskarne. Finska folket deltog i det Svenskas strider, segrar och nederlag, såsom sina egna, icke blott med sina armar, utan med själ och hjerta.

Icke sällan var under tidernas trångmål landets försvar öfverlemnadt åt Finnarne sjelfva, utan nämnbar hjälp från Sverge; – detta, medan landets ordnade krigsstyrka följde de Svenska härarne i Liffland, i Pohlen och Tyskland. I sin med egen makt odlade jord, sin sjöfart, sin handel, sin börjande manu fakturindustri vunno de sina egna fasta intressen att skydda och främja. Och deras vexande bildning, äfven den vårdad af landets egna söner, gaf dem förmåga dertill. Folket växte så upp till känslan af en tillvaro i historisk handling, och det är blott ur denna själfkänsla nationalmedvetandet kan utgå.

Så fanns tidigare ännu icke den rätt, som icke begärdes och icke kunde begäras. När folkets medvetande ur dess handlingar reflekterades på sig sjelf, då först vaknade hos detsamma tanken på, hvad ett folk såsom nation bör vara. Redan mot den »Svenska tidens» slut röjas tecken till denna reform i tänkesättet. Yttre öden bidro till dess utveckling. I kriget 1808 och 1809, som lade Finland under Rysslands välde, blef genom dåvarande Svenska regeringens dålighet landets försvar för det mesta öfverlemnadt åt den Finska armén ensam, hvilken räknade nära 20 000 man på en befolkning af endast 800 000 invånare. Striden fördes med heder mot öfvermakten, och detta bidrog i icke ringa mon att höja nationens själfkänsla. Ehuru Finland nu förenades med Ryska riket, bibehöll landet icke blott sina lagar och sociala institutioner, utan äfven sin förut med Sverge gemensamma konstitution, till följd af hvilken det erhöll sin egen, från kejsaredömet skilda styrelse. Denna förändring i dess politiska ställning måste äfven mera än förr rigta folkets håg och bemödanden till dess egna allmänna angelägenheter, hvilka nu voro uteslutande Finska. Finlands statliga tillvaro hade nu en fast form. Äfven Europas tillstånd var för en obestämd framtid befastadt genom Pariserfreden och Wienertraktaterna. Så bildade sig det nationela medvetandet i en bestämd plan för framtiden, hvars syften kort uttrycktes i slutsatsen: »Ryssar äro vi icke; Svenskar kunna vi icke vara; vi måste vara Finnar.»

Detta medvetande om en nationel tillvaro, som nu uttalade sig, hade

småningom blifvit förberedt genom ett vaknadt intresse för allt specielt Finskt. Detta intresse var dels rent materielt, ett utflöde af 18:e seklets äfven i Sverge och Finland verkande rigtning till omsorger för folkets välbefinnande, med hänblick tillika på ökandet af statens makt. Folkmängdens tillvext, epidemiers förekommande, flera förvärfskälors öppnande genom införandet af nya kulturvexter, nya manufaktur-er o. s. v. utgjorde föremål för styrelsens, föreningars och enskildas bemödanden. Rigtningen stärktes af naturalhistoriens uppblomstrande studium under Linné, bland hvars lärjungar äfven Finnar, t. ex. Kalm och Forskåhl, utmärkte sig. Dessa bemödanden ledde till att söka

10 kunskap om landet, dess geografiska konfiguration och naturliga tillgångar, folkets lefnadssätt och sysselsättningar. Härifrån skedde steget till Finlands specialhistoria, börjande från folkets fornsånger, såvidt dessa då voro kända, och dess i dem bevarade fornvishet och gualära.

Hos intet Europeiskt folk är studium af eget språk, hos många icke ens en rikare litteratur i detsamma, alltför gammalt. Det kan därför icke förundra, att Finska språket så länge förblef ostuderadt, och att dess litteratur inskränkte sig till det religiösa området. Lika litet

20 förunderligt är, att i ett lydland så nära förbundet med det herrskande, som Finland med Sverge, tanken på en Finsk specialhistoria först sent vaknade. Men bland sjelfständiga nationer kan man väl hafva svårt att fatta den hyllning, som i Finland skänkes och fortfarande skänkes åt *Gabriel Porthan*¹ (död 1804) och åt hans forskningar i Finlands historia, Finnarnes språk, mytologi och folksång. De utgjorde, dessa forskningar, den första knoppningen till de frukter, det nyvaknade nationalmedvetandet skulle frambringa.

I hans spår uppvexte en skola af forskare i fäderneslandets häfder: erkebiskop Tengström, Porthans lärjunge och vän, Wilhelm Gabriel Lagus, Johan Jakob Tengström. Deras arbete fortsattes af Adolf Ivar Arvidsson och Gabriel Rein m. fl. Finska språkets grammatik bearbetades med sällspordt skarpsinne af Reinhold von Becker, det första något sånär fullständiga Finska lexikon utgafs af Renvall. Flere mindre utmärkta arbeten på detta gebit följde. Zachris Topelius d. ä., den nu lefvande skaldens fader, samlade och utgaf äldre folksånger; Jakob Juden diktade nya, dels i folksångens tonart och runometer, dels i modernare former, och med framgång i visans. Gottlund gaf i sin tidskrift, *Otava*, det första exempel på Finskans användande i särskilda vetandets grenar. Många andra litterära företeelser, såsom utgifvandet

40 af den första Finska tidning, vittnade om nationalandans vaknande.

Allt detta hade föregått Castréns inträde vid universitetet. Här var honom förbehållet att vara vittne till en tilldragelse, som gaf sagde nationallitterära sträfvanden en ny lyftning. *Elias Lönnrot* fördes af sin genius att fortsätta uppsamlandet af den utdöende folksången från folkets läppar. Denna fortsättning blef ett nytt sjelfständigt arbete, som i dagen förde en rikedom af sång och saga, till hvars tillvaro ingen anat. Lönnrot upptäckte bland den en sammanhängande diktcykel, och *Kalevala* framträdde.

Den dag låg i en oviss framtid, då Finska nationallitteraturen skulle

50 kunna träda in i kretsen af den Europeiska, då den skulle kunna uppvisa produkter, förtjenta af att öfversättas till de högst bildade folkens språk. Det var därför en icke ringa vinst för densamma, då det

¹ Såsom historieforskare äfven i utlandet känd, förnämligast genom sina kommentarier till: M. Pauli Juustens *Chronicon episcoporum Finlandensium*.

visade sig, att den redan i sin folksång egde ett verk, som inom hela den Europeiska litteraturens område har så få sina likar, ett verk, hvilket alltid skall nämnas i bredd med Homeri odödliga sånger, Niebelungenlied och den Skandinaviska guda- och hjeltésagan. Det torde blifva svårt att bevisa, att någon med svärdet utförd hjeltedat varaktigare, än en sådan fredlig sångens bragd, förmår höja ett folks nationalmedvetande.

Inom Finska litteraturen verkade denna stora upptäckt en revolution i sjelfva språket. Hittills hade kustdialekten ensam herrskat i bokspråket; nu inträngde i detsamma den ostfinska dialekt, i hvilken Kalevala är diktad och bevarad. Den grammatikaliska och lexikaliska forskningen fick derföre nu en ny impuls, och de tidigare arbetena på dessa gebit utträngdes af nya.

En annan frukt af det nyvaknade intresset för fornsången var, att 1831 Finska Litteratursällskapet stiftades, hvilket alltsedan sammanhållit och lifvat arbetet för Finska litteraturens förkofran. Detta sällskap har haft och har till föremål, att uppmuntra utarbetandet och bekosta utgifvandet af Finska skrifter, och dess verksamhet häri har år från år vuxit i omfång. Till en början utgjorde utgifvandet af Lönnrots samlingar snart sagdt enda föremålet för densamma. Utom Kalevala utkommo nemligen efterhand en samling förnämligast lyriska sånger i tre band under den gemensamma titeln *Kanteletar*, dessa sånger till en del af oöfverträffad skönhet, en samling »Ordspråk» och en fjerde »Gåtor», – alla af Lönnrot utgifna.

Det är lätt fattadt, hvilket intryck dessa uppenbarelser af ett eget Finskt andelif skulle göra på unga, högre stämda patriotiska sinnen. Och likväl måste det tilläggas, att ännu under en följd af år deras antal förblef ringa, hvilka kände sig kallade att arbeta omedelbart för den Finska litteraturens förkofran. Det första var, att förvärfva någon förtrognare bekantskap med sagde rika skatt af fornsång och att i sammanhang härmed utreda det språks lagar, som utgjorde omklädningen för densamma. Mera än ett decennium förgick från denna tid, förrän den tanke vann styrka, att hvad Lönnrot frambragt i dagen, ur nationel synpunkt skulle förblifva jemförelsevis värdelöst, om icke en egen Finsk litteratur skulle förmå uppvexa kring denna kärna, och att åter den borde tjena till grund för Finska folkets sjelfbevarande. Brytningen inträdde först, då Castréns mannaverksamhet redan börjat.

Denna verksamhet erhöi genom anförda förhållanden sin rigtning och sin pregel.

Vid Finlands universitet har senare den filosofiska fakulteten blifvit delad i en historico-filologisk och en fysico-matematisk sektion. Sedan dess hafva de till den senare hörande studenterna egnat sig uteslutande åt naturvetenskapliga studier. Och emedan äfven i den förra fakulteten valet af studiiämnen för kandidatgrad till en del är fritt, inträffar det ofta, att språkstudierna jemförelsevis försummas. Vid den tid, Castrén arbetade för denna grad, utgjorde deremot de gamla språken vanligen det förnämsta föremålet för studierna; och så förhöi sig äfven med Castréns examensstudier. Likväl måste det medgifvas, att just på den tiden ett noggrannare grammatikaliskt studium vid universitetet hade föga uppmuntran och ledning, de komparativa språkstudierna nära nog alls ingen. Sin bästa föresyn på detta fält torde Castrén hafva vunnit vid studium af de Semitiska språken. Men den bästa uppmuntran hade han i den nylifvade forskningen i Finska språket; så att äfven i detta hänseende den nationela rörelsen gaf impulsen till hans vetenskapliga och litterära verksamhet.

Till Castréns närmaste umgänge vid universitetet hörde några unga män, hvilka med förkärlek omfattade vittr läsning, och bland hvilka en och annan äfven egnade sig åt vittra öfningar. Castrén, eljest vid denna tid mera inom sig sluten, var i deras samqväm en lifvande och lifvad deltagare. Sin egen poetiska talang har han bevisat genom sin öfversättning till Svenskan af Kalevala; och äfven framställning och stil i hans reseberättelser vittna om poetiskt sinne. Hans fallenhet var dock afgjordt episk, så att man icke känner ens något försök af honom till lyriska ungdomsutgjutelser. Med det anförda sammanhänger, att han
10 efterhand utbildade sig till den mest intressanta muntliga berättare.

Sin kandidatexamen gjorde Castrén 1836 och promoverades samma år till filosofie magister. Såsom redan nämndes, hade hans språkstudier de mest framstående vitsord. Men det förtjenar anföras, att denna examen på den tiden omfattade icke mindre än 11 särskilda ämnen, så att till den hörde, utom de klassiska språken och åtminstone Hebreiskan, historie, litteraturhistorie och filosofi samt matematik, fysik, kemi, zoologi och botanik. Detta mångläseri hade sina olägenheter och sin fördömliga sida, när nemligen studierna stannade vid blott de första grunderna i alla dessa ämnen. Men när de företrädesvis egnades få,
20 nära sammanhängande vetenskaper, var det dock en vinning, att magistern icke var totalt okunnig i någon väsentlig gren af menskligt vetande. Endast de moderna litteraturerna voro i denna studiikurs oförsvarligt försummade; men åtminstone Tysklands litteratur var allmänt läsen och känd.

Blifven magister vidgade Castrén sina orientaliska språkstudier, sysselsättande sig företrädesvis med Turkiskan. Till detta studium fördes han med direkt afseende på Finskan, emedan detta språk dåförtiden klassificerades under den Turkiskt-Tatariska språkstammen. Det var Castrén sjelf förbehållet, att nedsätta denna till blott en
30 gren af en vida mäktigare språkstam. Men derjemte genomgick han noggrant med hänsigt både till språket och de mythologiska lärorna Kalevala dikten.

Såsom redan nämndes, är denna dikt bevarad i en dialekt, hvilken före dess utgifvande icke hade haft någon plats i det allmänna bokspråket, om man undantager hvad deraf förekommer i Gottlunds »Otava». Dikten hade nemligen, ehuru bevisligen i äldre tid känd af alla egentligen Finska stammar, bibehållit sig förnämligast hos den Karelska, nu bosatt vid Finlands östra gräns och bortom densamma i Archangelska och Olonetska guvernementerna i Ryssland. Såsom
40 bekant, förekommer den i en mycket afvikande variation, men blott fragmentariskt och såsom en saga i obunden stil, äfven hos Estherna. Isynnerhet lefde den hos den i ödemarkerna sydvest om Hvita hafvet boende befolkningen, hvilken tidigt döpt till Grekiska kyrkan, varit skild från inflytandet af vesterns bildning, men tillika genom sin aflägsenhet undgått assimilation med den Slaviska stammen. I denna befolknings dagliga språk bibehåller sig ännu ett antal ord, grammatikaliska former och konstruktioner, hvilka återfinnas i folksången, men ur de öfriga Finska dialekterna försvunnit.

Studium af Kalevala var derföre på Castréns tid ett nytt språkstudium. Det ledde till jmförelse med det hittills brukliga Finska bokspråket och med öfriga Finska dialekter öfverhufvud. Man har vid Finlands universitet för det mesta följt med samtidens vetenskapliga utveckling. Men, såsom redan antyddes, den moderna komparativa språkforskningen har der icke varit representerad; och denna stora
50 brist torde ännu i närvarande stund vara den största lucka i universi-

tets-studierna. Genom nationalspråkets studium leddes nu Castrén till den komparativa filologin, ehuru på ett helt annat gebit, än den Indogermaniska språkstammens, det som utgort det förnämsta fältet för de moderna filologernas komparativa språkstudier. Närmaste utbredningen i Castréns ifrågavarande studier sträckte sig till Esthnikan och Lappskan. Det var med en dissertation: *De affinitate declinationum in lingua Fennica, Esthonica et Lapponica* han 1839 habiliterade sig såsom docent vid universitetet. Såsom titeln utvisar, är det i formernas öfverensstämmelse Castrén söker språkens förvandtskap, hvarföre han äfven i förordet med skärpa yttrar sig mot den dilettantism, som endast uppradar ordlikheter och finner sådane i de mest heterogena språk. Han begagnar tillika jemförelsen, för att ur det ena språket förklara formens uppkomst i det andra. Och då han vid flexionens utredande ytterst går tillbaka till bokstafsläran, så visar han sig i allt detta stå på den grammatikaliska forskningens moderna ståndpunkt. Också finner man, att författaren gjort bekantskap icke blott med Rask's arbeten, hvilket för ämnet var oundgängligt, utan äfven med Grimm's. Äfven hans orientaliska studier komma här till användning, ehuru jemförelsen med Turkiskan ännu inledes med dessa tveksamma ord: »*Antiqua illa assertio de linguae Fennicae cum Turcica affinitate non omnino est contemnenda.*»

Sin kunskap i Lappskan hade Castrén väl för det mesta förvärfvat ur den sparsamma litteraturen i ämnet; men han hade också fått tillfälle, att år 1838 göra en resa till Lappmarken, till hvilken han inbjöds af en universitetsvän, dåvarande provincialläkaren i Torneå C. R. Ehrström. Under sin akademiska studiid för sin bergning öfverlemnad åt egen omsorg, hade Castrén sjelf inga tillgångar för en sådan resa, och det var endast genom trägen information samt senare, när egna studier gjorde större afbrott i denna sysselsättning, genom skuldsättning han förmådde uppehålla sig i Helsingfors.

Följande år, 1839, erhöll Castrén ett litet understöd af Finska Litteratursällskapet för en resa till Finska och Ryska Karelen, med hufvudsakligt syftsmål att i Lönnrots fotspår samla fornsånger och sagor, men äfven med afseende på tolkning af Kalevala, för hvilket ändamål upplysningar kunde samlas ur sångarens mun.

Förrän han utgaf nämnda dissertation, hade Castrén såsom medredaktör skrivvit åtskilligt för en då i Helsingfors utkommande tidning på Svenska språket: Helsingfors Morgonblad, i hvars redaktion han deltog jemte sina, skönlitterära studier och öfningar idkande ungdomsvänner. Af här förekommande uppsatser af hans hand äro tvenne: »*Några ord om Kalevala*» och »*Om Finnarnes trollkonst*» intagna bland hans i »*Nordiska Resor och Forskningar*» samlade skrifter samt i 5:e bandet af den i S:t Petersburg utgifna Tyska upplagan.

År 1841 hade Castrén fullbordat sin redan två år tidigare påbörjade Svenska öfversättning af Kalevala. Han hade också under arbetet härmed föreläst öfver denna dikt. Den innehåller i den första, den enda då existerande upplagan, öfver 12 000 verser. Redan detta yttre omfång lärer, att öfversättningen icke kunde vara ett endags arbete. Men den egentliga svårigheten i densamma bestod deri att, såsom nämnt, diktens språk var nytt, och att ännu intet lexikon för detsamma fanns. Äfven innehåller den en stor rikedom af förut okända mythologiska uppgifter och framställningar samt särskildt ett antal s. k. trollrunor, hvilket allt måste icke blott efter orden förstås, utan i sitt sammanhang begripas, för att åstadkomma en god öfversättning. Att den Castrénska öfversättningen är förträfflig, derom äro alla ense. Säkerhet och trohet

äro icke dess enda förtjenster. Den vitnar äfven om en icke ringa poetisk talang. Den Svenska läsaren erkänner i densamma språkets korrekthet och klarhet samt versens ledighet och behag. Det är genom denna öfversättning, som Kalevala först blifvit känd utom Finlands landamären; och äfven inom landet har genom densamma en större krets af läsare blifvit förtrogen med diktens innehåll. Numera läses Kalevala nog allmänt i original; på den tiden var detta icke förhållandet.

10 I länder, der lärdomsanstalerna äro flera och litteraturen, äfven den vetenskapliga, finner förläggare och läsare, der kan en ung man, som hos sig känner håg och förmåga att såsom författare något verka, utan farhågor för sin framtida bergning följa sin inre kallelse. Annat är förhållandet i ett land, som eger blott ett enda universitet, der för hvarje vetenskap finnes blott en profession, och der de vetenskapligt bildade läsarens antal är så ringa, att utgifvandet af ett vetenskapligt arbete, som icke är en skolbok, sällan kan återgifva tryckningskostnaden. Äfven tryckningskostnaden för öfversättningen af Kalevala skulle Castrén utan tvifvel haft svårighet att få betäckt, om icke Finska Litteratursällskapet understödt dess utgifvande med 140 rubel.

20 Finlands universitet är utan tvifvel rikt doteradt, ty utom räntan af egna, genom statsanslag bildade fonder till nära en half million, åtnjuter det ett årligt anslag från statsverket af 112 tusen rubel silfver. Dess hus och byggnader äro storartade, och dess bibliotek och samlingar jemförelsevis rika. Men, som sagdt, hvarje vetenskapsbranche representeras af endast en professor. Vid ledighet ansökas tjänsterna; och när platsen är besatt, har en arbetare i samma vetenskap ingen utsigt till anställning. För Finska språket fanns på den tid, om hvilken vi tala, endast en lektorsplats. Castrén hade haft den oturen, att, då lektoratet 1838 var ledigt, en kommissionär, åt hvilken han under sin
30 resa till Lappmarken uppdragit att inlemna sin ansökning, försummade fataljetiden, – ehuru det visst är osäkert, huruvida Castrén då ännu kunnat erhålla platsen. Vid den tiden funnos icke heller de frikostiga docentarvoden, icke heller de flera litterära understöd och stipendier, med hvilka universitetet nu är försedt. Den unga man, som egnade sig åt vetenskapen, det vill med andra ord säga, som sträfvade att kvarhålla sig vid universitetet, hade, om icke utsigt till snar ledighet i en motsvarande profession fanns för handen, att motse en framtid af uppoffringar och ekonomiskt betryck. Privatundervisning var den enda
40 födkrok, på hvilken han kunde hänga densamma.

Den litterära utmärkelsen i Finland bör efter anförda förhållanden bedömas. Castrén hade nu förvärfvat sig ett i dessa förhållanden så framstående vetenskapligt och litterärt namn, att hans fästande vid universitetet måste anses för en vinning. Men fältet för hans studier var nytt; dessas nationela betydelse var ännu föga allmänt inseedd och erkänd; och tanken derpå, att genom dem ett nytt vidsträckt område skulle öppnas för den filologiska vetenskapen, förefanns föga hos Castrén sjelf, om icke såsom en dunkel aning. Han var docent i »Finska och fornnordiska språken». Man kunde lätt anse, att dessa språkstudier utgjorde ett värdigt föremål för en ledamot i en vetenskapsakademi. Men det kunde icke väntas, att man skulle anse dem för nödvändiga universitetsstudier. Lärareplatser för Tysk språkforskning voro
50 äfven i Tyskland ännu icke många år gamla. Vid Sverges universiteter hafva professioner för de Skandinaviska språken tillkommit först under senaste decennium. I Helsingfors fanns för det praktiska behofvet det Finska lektoratet, äfven detta då endast 10 år gammalt. Tills

vidare ansågs detta för tillräckligt. Och det var icke ur rent vetenskaplig synpunkt, utan ur den nationela, som ett decennium senare en profession i Finskan inrättades.

Det uppoffrande mod, hvarmed Castrén under så osäkra utsigter för framtiden vidhöll sina studier, förtjenar sitt erkännande, om också mången med honom trampat en liknande bana. Han fick åter tillfälle att göra en resa till Lappmarkerna. Lönnrot, Kalevalas samlare och utgifvare, var anställd såsom provincialläkare i Kajana, i Finlands nordöstra hörn. Hans förhållanden medgåfvo honom att bekosta en sådan resa, och Castrén beredde sig tillfälle att deltaga i densamma. Den 13 November 1841 anträdde de sin resa uppför Kemi elf, således genom Castréns födelseort, besökande hans barndomshem, och den 30 Maj 1842 afslutade de den gemensamma färden i Arkangelsk vid Hvita hafvet. 10

Denna resa äfvensom den tidigare till Lappmarken 1838 och den i Karelen 1839, har Castrén beskrifvit. Beskrifningarne återfinnas i 1:a bandet af »Nordiska Resor och Forskningar». En Finne läser med varm rörelse berättelsen om denna forskningsfärd, i hvilken namnen Lönnrot och Castrén äro förenade, och en sen efterverld skall ännu dröja vid densamma, försänkt i åtanken på den fosterlandskärlek, som så mäktigt lifvade bådas själ och ledde deras gemensamma bana. 20

Det visades nyss, huru ringa utsigt en vetenskaplig forskning sådan som Castréns kunde medföra för forskarens lekamliga bergning och forskningens af andra lefnadsomsorger ostörda fortsättning. Lönnrot hade valt sig ett hedrande och gagneligt yrke i samhället, för att jemte dess utöfvande egna mellantider åt sina litterära sträfvanden. Han hade också enkom sökt anställning såsom läkare i en undangömd och glest befolkad landsort, för att åt dessa sträfvanden lättare ega någon tid öfrig. En annan, redan ofvanföre nämnd Finne, Anders Johan Sjögren, hvilken tidigare egnat sig åt Finska studier, filologiska och historiska, hade vid Vetenskapsakademien i S:t Petersburg funnit stöd och uppmuntran. Han är i den lärda verlden känd genom flera arbeten på anförda fält och i synnerhet genom sin Ossetiska grammatik, prisbelönt af det Franska L'Institut. Det var denna frejdade landsman, dåmera ledamot af sagde Akademi och statsråd, förbehållet att åt Castréns forskningar förvärfva samma främjande understöd, som han vunnit för sina egna. 30

Under en följd af år hade statsrådet Sjögren arbetat på att bringa en vetenskaplig expedition till Sibirien till stånd, med hufvudsakligt ändamål att undersöka der bosatta mångfaldiga hedniska och halfhedniska stammars språk och ethnografiska förhållanden. Sjelf ålderstigen och lidande af dålig syn, hade han sett sig om efter någon yngre man, hvilken såsom lingvist kunde åtfölja expeditionen. År 1838, då frågan om denna expedition inom akademien allvarligt var å bane, besökte statsrådet Sjögren Helsingfors. Här rekommenderades till uppdragets erhållande Castrén och – märkvärdigt nog! hans promotionskamrat, Georg August Wallin, som sedan i flera år bereste Arabien och genom sina forskningar förvärfvade sig ett aktadt namn, ehuru äfven han kort tid efter sin hemkomst år 1852, samma år som Castrén, af döden borttrycktes, förrän han hunnit meddela den lärda verlden den viktigare delen af sina filologiska undersökningar. Sjögren träffade ingendera personligen, men båda tillskrefvo honom om hösten samma år. 40

Wallin var vid universitetet känd såsom ett språkgeni. Hans styrka låg dock egentligen i den lätthet, hvarmed han lärde sig praktiskt använda fremmande språk. Såsom framtiden visade, egde han äfven 50

den äfventyraranda, som fordras för irrfärder bland halvilda stammar. Han blef en så fullkomlig Arab och muselman, att han af Beduinerna och äfven under en lång vistelse i Kairo obetingadt erkändes för en lärd Scheik. Men hans studier lågo icke åt det Finska språkgebitet, åt hvilket Castrén hade företrädesvis egnat sig. Statsrådet Sjögrens val föll derföre på Castrén, såsom det uppgifvits äfven på den grund, att denne var född och uppfödd i norra Finland och vunnit en erfarenhet af lif och färder i den höga norden, som borde göra honom mera egnad att uthärda besvärligheterna af en forskningsresa i Sibirien.

10 Så erhöll Castrén ett gynnsamt svar och egnade sig med glädje åt fortsatta studier för resan. För den gången gick likväl planen till expeditionen icke i verkställighet, och Castréns lifliga förhoppningar, att se detta verksamhetsfält för sig öppnadt, hade varit för tidiga. Nedslående var för honom den vunna öfvertygelsen härom. Men nu år 1842 i Januari öfverraskades han under sin vistelse i Enare Lappmarksförsamling, vid 69 graders polhöjd, af ett bref från statsrådet Sjögren, som underrättade honom, att den länge påtänkta expeditionen var fast beslutad, och att han var utsedd att såsom lingvist och ethnograf deltaga i densamma. Om också expeditionen skulle afgå först efter ett 20 år, minskade detta icke Castréns glädje, emedan brefvet innehöll planer äfven för detta års nyttiga användande och gaf utsigter för de nödiga materiela medlen dertill. Under vistelsen i Arkangelsk, eller rättare i en by i stadens närhet, fick Castrén sommaren 1842 visshet om, att dessa planer lyckats. Han hade nemligen af Finska statsmedel erhållit ett anslag af 1 000 rubel silfver och skulle nu genom Samojedlandet vid Ishafskusten begifva sig från Hvita hafvet till Ural.

Från denna tid blef Castréns lif befriadt från de ekonomiska bekymmer, af hvilka det hittills nedtryckts. Han hade nu för sig en 30 honom någon gång frågan: hvad sedan? Men sinnen, sådana som hans, kan under sådana förhållanden en dylik fråga icke oroa. Han hade numera denna framtid i egen hand; ty de frukter han kunde och skulle framlägga af de närmaste årens forskningar, måste bereda honom den ena eller andra utvägen att tillgodogöra dem för vetenskapen. Också ställde sig hans penningtillgångar under dessa år efterhand så rikliga, att han af dem kunde reglera äfven sina tidigare gjorda skulder. Han erhöi af Vetenskapsakademien i S:t Petersburg ett anslag af 1 000 rubel för år, åtnjöt samtidigt från universitetet i Helsingfors Alexandersstipendium om 900 rubel samt hedrades af sagde akademi med halfva 40 Demidoffska priset 700 rubel och dessutom med ett tryckningsunderstöd af 280 rubel, allt silfver, för sin Syrjenska grammatik. Med Castréns enkla och anspråkslösa lefnadsvanor och hans praktiska förmåga i hushållsväg blefvo dessa anslag så tillräckliga, att han senare år 1845 inbjöd en yngre landsman, kandidaten J. R. Bergstadi, till kostnadsfritt deltagande i sin andra resa till Sibirien, ehuru denne för sjuklighet endast i ett års tid kunde begagna sig af Castréns frikostighet för vetenskapen.

En källa till oro återstod dock. Ehuru från ungdomen både härdad mot det nordliga klimatets hårdhet och van vid umbäranden och 50 strängt arbete, bar Castrén inom sin eljest starka kropp fröet till den återkommande sjuklighet, som så tidigt skulle ända hans lif. Lungsot var hos honom ärftligt anlag. Under de mera ansträngande delarne af hans resor, då han ådrog sig någon katarrh, flussfeber och på södra Sibiriens stepper frossan, hade dessa åkommor vanligen med sig något svårare anfall på lungorna, som flera gånger bevisade sig i lindrigare

eller svårare blodstörtningar. Att hans sinne af dessa symptomer skulle oroas var naturligt, isynnerhet i den ensamhet, i hvilken han i Sibiriens ödemarker befann sig, afskild från all medicinsk hjälp, oftast af sjukdomen fångslad inom en osund boning, i saknad af passande och stärkande föda. Man kan ur dessa omständigheter förklara den i hans bref och reseberättelser återkommande klagan öfver hans helsotillstånd. Likväl får man antaga för gifvet, att, såsom vanligen sker, Castrén, just i de stunder, då han satte sig ned att berätta om sina reseäfventyr och väl äfven borde gifva någon underrättelse om sitt eget befinnande, kände mesta oro för sin helsa, utan att tanken på den deremellan eller ständigt plågade honom. Tvärtom vittnade isynnerhet hans muntliga berättelser från resan, att han med raskhet och lust upptagit dess äfventyr och vedervärdigheter, och med gladt mod blickat in i den rika vetenskapliga framtid, de skulle bereda honom.

10

Resornas förlopp är beskrifvet i 1:a och 2:a bandet af »Nordiska Resor och Forskningar». Dessa beskrifningar äro, såsom på sitt ställe upplyses, hvad de Sibiriska resorna angår, icke af Castrén sjelf till ett helt förarbetade, utan efter hans död sammanställda ur rapporter till Petersburgska Akademien och ur bref till statsrådet Sjögren samt till enskilda vänner i fäderneslandet. Endast det första bandet, omfattande resorna i den Europeiska nordan, är redigeradt af Castréns egen hand, ehuru äfven denna del trycktes först efter hans död. Här må en öfversigt af dessa färder i några rader upptagas. Resorna 1838 till Lappland, 1839 till Karelen och 1841–42 åter till Lappland äro i det föregående nämnda. Castréns närmaste ändamål med sistnämnda resa var studium af Lapparnes tidigare hedniska gudalära, emedan han redan från 1838 gjort fornfinnarnes mytologi till ett hufvudsakligt föremål för sina studier. Derjemte, i andra rummet, sysselsatte honom på denna färd språkforskningar, åt hvilka han egnade all sin tid, sedan han förvissats om expeditionen till Sibirien. Anslaget för denna skulle utfalla först 1843, och Castrén kunde använda mellantiden efter eget godtfinnande. Samojediska språket skulle komma att utgöra ett hufvudsakligt föremål för hans undersökningar. Men en hufvudstam, Jurak-Samojederna, är som bekant bosatt inom Europeiska Ryssland. Att lära känna denna stam och dess språk blef derföre närmaste föremål för hans forskning. Statsrådet Sjögrens bemödanden hade han att tacka för det ofvan nämnda anslaget 1 000 rubel af Finska statsmedel, som satte honom i tillfälle härtill. Från November 1842, då han lemnade Arkangelsk, till November 1843, då han anlände till Obdorsk i Sibirien, lefde han nu mest på tundrorna bland Samojederna. Likväl hade han derunder äfven tillfälle att besöka de mellan Petschorafloden och Ural bosatta Syrjänerna. Under ett tvunget, långvarigare uppehåll bland dem förvärfvade han i deras språk den insigt, att han kunde utarbeta en Syrjänsk grammatik.

20

30

40

Färdens besvärligheter hade likväl så angripit Castréns helsa, att han icke omedelbart kunde fortsätta den, såsom ämnadt var, långsamt Ishafvets Asiatiska strand. Han måste söka läkarehjälp i Beresow, och tillstyrktes att tills vidare afbryta såväl resan som allt ansträngande arbete. Så återvände han i Maj 1844 till fäderneslandet.

Det varma erkännande, hvaröfver han nu mera kunde glädja sig, i förening med den omsorgsfulla vård, han under tillgifna vänners medverkan fick egna sin helsa, fullbordade hans tillfrisknande. Sysslös var han dock icke under den korta vistelsen i hemlandet. Från Sibirien hade han tillsändt Vetenskapsakademien i S:t Petersburg manuskriptet till sin Syrjänska grammatik. Såsom nämndt belönades den

50

med Demidoffska priset och anslag till dess tryckning. Finska Litteratursällskapet fordrade dock såsom sin rätt att bekosta tryckningen. Castrén hade nu att lägga sista hand vid manuskriptet. Härtill kom, att han bland Ryska garnisonen i Helsingfors påträffade en Tscheremiss och genast begagnade detta tillfälle att samla material äfven för en Tscheremissisk grammatik, hvilken han sedermera i Kasan fulländade, och som derefter trycktes på universitetets i Helsingfors bekostnad. Deremellan legitimerade han sig till licentiatgraden och blef vid promotionen den 31 Juni 1844 filosofie doktor¹. Hans licentiatdisputation handlade: »De nominum declinatione in lingua Syrjaena».

Den 27 Februari 1845 lemnade Castrén Helsingfors för sin stora Sibiriska resa, från hvilken han återvände först i samma månad 1849.

Denna långa resas skiften och de forskningar, som under densamma sysselsatte Castrén, lärde läseverlden känna redan under resans förlopp ur berättelser och bref, offentliggjorda i Vetenskapsakademins Bulletin, och ur den aftryckta eller öfversatta i en mängd tidskrifter. I vårt lands tidningar motsågos och mottogos dessa underrättelser med det ökade deltagande, som aktningen och tillgifvenheten för Castréns person ingaf. Året 1845 bereste han Irtisch och Ob flodernas omgifningar, sysselsatt med Ostjakerna och senare med en Samojedstam (Ostjak-Samojederna) vid öfra Ob, öfverflyttade 1846 till Jeniseis flodområde och påträffade närmare dess utlopp den andra Samojediska hufvudstammen, Tawgy-Samojederna, samt grenar af dels Jurak- dels Ostjak-Samojeder. På återvägen sysselsatte han sig med de Jeniseiska Ostjakernas språk och härstamning. Från våren 1847 till hösten 1848 vistades han vid Jeniseis öfra lopp, der af honom s. k. »tatariserade» Samojed- och Ostjak-stammar, Kojbaler, Sojoter, Karagasser, togo hans uppmärksamhet i anspråk, och der han uppletade spridda kvarlevor af de med Jeniseiska Ostjakerna beslägtade Kotterna.

Här och under utflykter till Kinesiska gränsen samt bortom Baikal-sjön till östliga Sibirien, med Nertschinsk såsom vändpunkt, stötte vår resande på Tunguser och Mongoler (Buräter), hvilka gåfvo honom nya tungomål att lära känna och begripa. Han lefde nu jemförelsevis i Södern, fjerran från Ishafvets förstelnande närhet. Men äfven stepper- nas vindar voro föga milda. Hans bröst fortfor att lida och en våldsam frossa, beledsagad af blodstörtningar, var nära deran att redan nu ända hans lif. Lyckligtvis satte den blott en gräns för resornas fortsättande. Sommaren 1849 återsåg den, som skrifver dessa rader, Castrén i Helsingfors efter en skilsmessa af 11 år. Han var nu i sin mannaålders fulla kraft; hans helsa hade åter stadgat sig. Den smärta ynglingages- talten hade vunnit fasthet, och endast en föga märkbar lutning tillkännagaf, att bröstkorgen var mera intryckt, än hos personer med fullt friska lungor. Hela hans uppträdande vittnade om den stilla tillfredsställelse, hvarmed han kände sig från de uthärdade stormarne bergad i lugn hamn. Rik på materialier äfven för ett långt lifs

¹ De lärda graderna vid universitetet i Helsingfors förvärfvas genom tvenne prof: kandidatexamen och licentiatexamen. Med den senare är förbunden ett disputationsspecimen i den vetenskap, examinanden valt till hufvudstudium, och hvari han i examen bör förvärfva sig högsta vitsordet. I filosofiska fakulteten sker högtidlig magisterpromotion med tilldelande af diplom, lagerkrans och ring, efter aflagd kandidatexamen; doktorspromotion såsom vanligt med diplom och doktorshatt. Filosofisk kandidatexamens skall också föregå examina i rigorosa i de öfriga fakulteterna. För professorsplats vid universitetet utgör licentiatexamen inom vederbörande fakultet ett vilkor, som likväl vid större vetenskaplig utmärkelse kan bortfalla.

vetenskapliga verksamhet och åtminstone för tillfället utan brödbekymmer, såg han gladt mot framtiden, och ett leende drag saknades sällan på hans läppar. Blicken var liflig, såsom intresset för det ideela, tankegången och framställningen. Han berättade gerna och väl, sade sin mening i förekommande frågor, men inlät sig icke gerna i dispyter. Af 1848 års rörelser återstod då endast Ungerska frihetskriget, hvars skiften väl hela det bildade Europa med intresse följde. Tredje man i våra dagliga samqväm var den äfven af Finska litteraturen förtjenta medicineprofessorn E. A. Ingman, som hade rest i Ungern och studerat Magyariska språket, och hvars närvaro förhöjde lifligheten i vårt deltagande. Det kunde dock märkas, att Castrén icke ogerna lemnade dagens händelser för vetenskapens af tid och rum oberoende frågor. Denna högstämde vetenskapliga håg var i sjelfva verket för honom karakteristisk. Antagligt är, att den mer och mer utbildats genom den långvariga vistelsen i ödemarkerna, icke blott fjerran från bildadt samlif, utan äfven afstängdt från kännedom om den civiliserade världens öden. För den, som endast efter mellanskof af månader eller halfår erhåller underrättelser från Europa, måste de samtida tilldragelserna framstå i dagern af en förgången historia. Man följer dem icke med nyfikenhet, med det intresse som dag för dag beräknar den möjliga utgången. Denna är längesedan afgjord; och man väntar resigneradt notisen härom, – när den en gång kan hinna framkomma. Om Februari revolutionen t. ex. hade Castrén fått underrättelser i Nertschinsk, – då likväl undantagsvis snart nog och omgifven af ytterst intresserade personer, försedda med dagens litteratur, så ny den der kunde vara. Här lefde nemligen Pohlackar, politiska förvista från 1831 och från de senare revolutionsförsöken. Men äfven deras intresse för händelserna gällde naturligtvis uteslutande Pohlen och var så feberaktigt vildt, att Castrén efter sin utsago plågades deraf. Öfverhufvud kan man säga, att den aflägsna Orientens forntid för honom var mera lockande, än den Europeiska samtiden. Såsom tidigare nämndes, hade han under sin studenttid och sina första magisterår med deltagande följt den moderna sköna litteraturen. I Sibirien hade Cervantes, Walter Scotts, Schillers och Goethes arbeten gjort honom sällskap och fortfarande torde han funnit glädje af sådan läsning, när han någon gång hvilade från egen produktion och studier för denna. Han hade dock förvärfvat förmågan och vanan, att hvilken tid på dagen som helst och efter hvarje afbrott gå tillbaka till sin arbetspulpel och syntes knappt känna behof af hvila från fackstudiet. Men också var detta så rikt, att det icke saknade omvexling. Han kunde från de Samojediska paradigmatbellerna gå till sina ethnologiska anteckningar och med dem sammanhängande historiska studier, eller till redigerandet af sina reseminnen. I sjelfva verket hade Castrén alltid flera arbeten på stapeln. Det är otroligt, huru mycket han skref. Hellre än att rätta och förbättra i ett redan färdigt manuskript, skref han ett nytt, omarbetadt från början till slut. Af den arbetsvana, han medfört äfven till det lugnare lifvet i hemlandet, kunde man sluta till den stränga flit, hvarmed han arbetat på sina resor i de halfvilda stammarnes kojor och tält, och under det skjul, han kunde finna på flodbåtarne, der arbetet utgjorde hans tillflykt från omgifningens motbudande elände. Men man hade också i den massa af handskrifter, han derifrån hemförde, ett påtagligt bevis derför.

Redan vid sin hemkomst var Castrén af Vetenskapsakademien i S:t Petersburg antagen till e. o. adjunkt med ett årsanslag af 600 rubel. Vålligt tillät honom Akademien att vistas i Helsingfors. Men arvodet medförde förbindelsen att till Akademien afgifva berättelser om fort-

gången af hans arbeten och implicite äfven den, att till densamma öfverlemna några frukter af desamma, ett åliggande, som redan var en följd af det åtnjutna reseunderstödet. Honom erbjöds en fast plats såsom adjunkt vid Akademien. Men då dermed skulle följt förbindelsen att vistas i S:t Petersburg, så afböjde han denna hedrande kallelse. Det är med liflig erkänsla Castréns Finska biograf omtalar detta, men äfven med nedslagenhet, emedan han tillsvidare icke har att förmåla något om, hvad i Finland gjordes att bereda Castrén en sorgfri utkomst. Men förhållandena voro den tiden i detta hänseende svåra. Ehuru landets universitet är rikt doteradt, och till en del äfven just derföre, äro särskilda anslag utom universitetets stat för vetenskapliga forskningar ovanliga. Finlands politiska ställning verkar äfven härtill, emedan för dylika anslag fordras något mecenatskap, och landets egenskap af lydland gör ett sådant vetenskapligt och litterärt intresse hos de styrande minst sagdt sällsynt. På den tid, hvarom här är fråga, började dessutom de Finska litterära sträfvandena att blifva politiskt misstänkta. Finlands dåvarande generalguvernör, den sedan från Konstantinopel och Krim så ryktbara furst Menschikoff, vistades såsom tillika marinminister i S:t Petersburg. Hans möjligen för Finland välvilliga politik gick derpå ut, att hvarken knäpp eller kny här skulle ljuda. Det dröjde icke längre, än till 1850, förrän tryckning förbjöds af all litteratur på Finska språket utom den religiösa, ett förbud, som ingenstädes på jorden torde hafva sitt motstycke¹. Under sådana förhållanden var det icke lätt att väcka fråga om ett anslag för Finska språkforskningar. För Vetenskapsakademien i S:t Petersburg gick det an att understöda dem under den allmänna synpunkten af forskningar i de Kejsaredömet tillhörande stammarnes språk.

Först två år efter Castréns återkomst lyckades det att för honom inrätta en Finsk profession vid universitetet. Men äfven denna blef en profession, hvars innehafvare skulle tillsättas genom konstitutorial af universitetets kansler, icke genom fullmakt, som enligt landets lagar medför oafsättlighet från tjensten, om icke afsättningen sker efter ransakning och domstols utslag. Finska universitetet har haft den utmärkelsen att till kanslerer hafva rikets thronföljare; och det hade då den än större lyckan, att thronföljaren var Rysslands nuvarande högsinta monark. Vid ett besök i Helsingfors öfverräckte han den 14 Mars 1851 egenhändigt åt Castrén konstitutorialet till sagde profession. För sakens stora nationela betydelse, för Castréns skull och för landets, som med tryckt sinne hade sett honom af styrelsen försummad, väckte denna tilldragelse, äfven med de inskränkningar, af hvilka den beledsagades, i vidsträckta kretsar det lifligaste deltagande och erkännande.

Castrén var icke den man, som skulle komma att sätta professionens tillvaro i fara. Icke såsom skulle han tvekat att dervid uppoffra egen fördel. Om han rådfrågat denna, hade han haft vida rikare utsigter i S:t Petersburg. Ty hans årslön blef nu endast 1 000 rubel eller 50 procent mindre, än hvad universitetets ordinarie professorer på den tiden i lön åtnjöto. Men hans sinne var för djupt fästadt vid hans vetenskapliga sträfvanden, för att han genom någon agitation skulle velat blottställa dessas framgång. Han trodde på de vetenskapliga studiernas makt att

¹ Förbudet var väl icke absolut, utan imprimatur kunde sökas hos generalguvernören. Denna utväg anlätades några gånger för vetenskapliga uppsatser. Men den erfordrade en så lång omväg att t. ex. Finska Litteratursällskapet, hellre än att förnya försöket, lät till Svenskan öfversätta på Finska språket författade uppsatser för deras tidskrift *Suomi* – då de tryckas under vanlig censur.

grundlägga en lugn och fast nationalanda. Ja det kan sägas, att han tillochmed ängsligt befarade dennas undertryckande genom våldsamma åtgärder. Under sin vistelse i Helsingfors 1845 skref han till mig, som då redigerade ett blad, i hvilket arbetet för Finska språket och litteraturen ur nationel, icke blott vetenskaplig synpunkt förordades, och som ganska riktigt ett år senare indrogs, ett varningsbref i antydt syfte. Hans åsikter i denna punkt, som tagit sitt intryck af vistelsen utom landet, blefvo framdeles mera eftergifvande, sedan han hunnit initiera sig i de just i detta hänseende under det förflutna årtiondet förändrade förhållandena. Han måste sjelf finna, att hans verksamhet och hela hans ställning i fäderneslandet, der betraktades icke ur vetenskaplig synpunkt allena, utan ur den nationela bildningens. Sin mening har han ingenstädes offentliggjort; men den fann många tillfällen att yttra sig i hans dåvarande förhållanden. Sådana tillfällen voro den väckta frågan om Finska språkets användande i Finska vetenskapssocietetens skrifter m. fl. Så starkt var dock trycket på denna tid, att äfven Castrén gick hädan utan fast tillförsigt till framtiden.

Om hans förhållande till den studerande ungdomen yttrar en bland hans yngre vänner i ett minnestal, som upplästes vid Österbottniska afdelningens årsfest den 9 November 1852: »Lifvande inverkade han äfven på hela den akademiska ungdomen genom det varma intresse, hvarmed han omfattade allt, hvad ynglingasinet anser dyrbart och heligt. Skyddad och uppmuntrad af honom kände sig icke ens den ringaste förmåga för svag att framlägga en skärf på fosterlandets altare, och det gjorde studenten godt att se, huru Castrén genom sin ädla personlighet och sina storartade vetenskapliga förtjenster mäktade gifva anseende åt den sak, för hvilken han arbetade, äfven hos dem, som med oblida ögon voro vane att betrakta densamma och endast med isande köld skådat ned på hvarje fosterländskt sträfvande.»

Under de nämnda två åren arbetade han förnämligast på tillgodogörandet af sitt lingvistiska material. Den första frukten af detta arbete var hans »Versuch einer Ostjakischen Sprachlehre nebst Wörterverzeichnis» som utkom 1849, utgörande första bandet af »Nordische Reisen und Forschungen», under hvilken titel han ville samla både sin resebeskrifning och sina lingvistiska och ethnografiska arbeten på ett språk, som gjorde dem allmännare tillgängliga för den lärda världen. I Februari 1850 inlemnade han till Vetenskapsakademien en afhandling: »Über die neueste Redaction der Kalevala-Runen» samt längre fram ett af Akademien infordradt bedömande öfver den filologiska delen i Schrenk's »Reise nach dem Nordosten des Europäischen Russlands», ett utlåtande, hvori han afsigtligt undvek en strängare kritik, och som af Akademien tillvann honom 2:dra guldmedaljen. Denna period tillhöra vidare: ett offentligt föredrag 1849: »Hvar låg det finska folkets vagga?» och afhandlingen »Hvad beteckna i Finska Mythologin orden Jumala och Ukko», införd i tidskriften Suomi, årgången 1851, och öfversatt till Tyskan i Vetenskapsakademins Bulletin 1852.

Man kan säga, att såsom Castrén tidigare såg sig på sätt och vis till sitt rättfärdigande tvungen, att snarare och i ett mindre utarbetadt skick, än han det skulle ösnkat, offentliggöra de Syrjänska och Tscheremissiska grammatikerna, så var detta fallet äfven med den Ostjakiska grammatiken. Då nödgades han framlägga någon frukt af sin första stora resa, för att inför vetenskapsakademien bevisa sin goda förberedelse för dess uppdrag; nu ansåg han sig af det adjunktsarvode, han åtnjöt, förpligtad att lemna intyg öfver sin arbetsamhet i Akade-

mins tjänst. Denna ställning oroadde honom jemnt; och isynnerhet fruktade han att på något sätt blottställa statsrådet Sjögren, om frukterna af dennes ihärdiga förord skulle dröja att visa sig. Castréns resa till S:t Petersburg 1850 hade väl till närmaste föremål språkförhör med der vistande Samoieder, men afsåg kanske i första rummet hans förhållande till Vetenskapsakademin. Det är egentligast af den efter hans död utkomna Samojediska grammatiken, man kan finna, hvilket omfattande material han vid sina arbeten hade att beherrska, och huru mycken eftertanke och mogen pröfning systematiserandet af dessa, från de Semitiska icke mindre, än från de Indogermaniska afvikande språkformer kräfde. Det tillhör ett sådant arbetes natur, att de åsigter, han i detta hänseende under fortgången af materialets insamlande bildat sig, måste väsentligen modifieras, då det gällde att framställa denna språkbyggnad i en fast vetenskaplig form. Härtill erfordrades lugnt arbete och tillräckligt tidsutrymme. Man kan säga: det var lyckligt, då Castréns lifsmått var så kort tillskuret, att han dock hann sjelf offentliggöra någon del af sina arbeten. Men det är mera än osäkert, huru mycket den oro, hvaraf han jägtades, bidrog att förkorta hans arbetstid. Lyckligt hade det utan tvifvel varit, om ett rikligare fast understöd i eget land hade frigjort honom från band, som tryckte på hans finkänslighet. För honom behöfdes sannerligen ingen sporre till ansträngd flit. Hans fädernesland hade då med lugnare samvete kunnat tillsluta hans graf, äfven om dess omsorger icke hade förmått fördröja denna sorgliga tidpunkt.

Men år 1851 tog professionen vid universitetet en icke ringa tid från hans lingvistiska arbeten. Hans professors-disputation »De affixis personalibus linguarum Altaicarum» behandlade väl en kärnpunkt i dessa språks byggnad. Men för sina föreläsningar kunde han icke välja detta ämne. Han föreläste öfver de Altaiska folkens historia och förvandtskaper samt Finsk mytologi. Då han utförligt redigerade dessa föreläsningar, måste de borttaga betydlig tid från hans derjemte fortgående hufvudsakliga arbete: Samojediska grammatiken. Olyckligtvis voro universitetets statuter vid denna tid föremål för en ny reform, som diskuterades i konsistorium vid täta sammanträden, hvilka fordrade sin tid och sina förberedelser. Castrén fann sig af den nya befattningen så distraherad, att han mot höstterminens slut tänkte på tjänstledighet och en resa till utlandet för att der ostördt egna sig främst åt de filologiska arbetena. Men för alla dylika planer stod redan det oblidkeliga hindret nära.

Äfven hans temporära anställning vid Vetenskapsakademin nalkades sitt slut, och det var icke afgjort, huruvida den skulle förlängas. Castrén brann af ifver, att derförinnan kunna till Akademien öfverlemnna manuskriptet till den Samojediska grammatiken och arbetade på detsamma med yttersta ansträngning. Det var under detta, ända till de sista dagarne af hans lif fortsatta arbete, han åter angreps af den sjukdom, som alltsedan resan 1843, hvilken ändades i Obdorsk, hotande hade lagt hinder för hans korta mannaverksamhet.

Efter hans återkomst till hemlandet år 1849 var det för härvarande läkare tydligt, att han lidit och ännu led af tuberkler i lungorna. Det första anfallet af detta lidande efter ankomsten till Obdorsk hade haft en snabb öfvergång. Men såväl den magsjukdom, af hvilken han ansattes under färderna vid Ob och Irtisch 1845-46, som de bröståkommor, af hvilka han led under resan vid Jenisei 1847, och slutligen de i samband med frossan tillstötande blodstörtningarne på de Sydsibiriska stepperna, voro allt yttringar af samma lidande, hvilket då

redan torde angripit äfven matsmältningsorganerna. Efter hemkomsten saknade han icke den mest omsorgsfulla läkarevård. Närmast stod honom hans forna lärjunge, nu medicineprofessor von Willebrand. Ett af båda skattadt biträde i goda råd gaf hans studentkamrat, den redan nämnda professor Ingman. Vid hans sista sjuksäng biträdde ännu en tredje, yngre, sjelf tidigt hädangången ansedd läkare, professor Pipping, likaså med all vänskapens värma – och äfven den ungdomliga förhoppningens, medan Ingman, tidigare öfvertygad om en olycklig utgång, då drog sig tillbaka. Det hade lyckats att, såvidt genom den noggrannaste auskultation skönjas kunde, och såsom äfven undersökningen efter Castréns död bekräftade, hämma tuberkelutvecklingen i lungorna. Öfvertygelsen härom ingaf Castrén åren 1849 och 1850 godt hopp för framtiden. Men sjukdomen hade vikit från lungorna, för att nu desto våldsammare kasta sig på ventrikeln och tarmarne, så att den sista förstörelseprocessen var endast några månaders verk. I Januari 1852 nödgades Castrén att intaga sjuksängen. De häftigare symptomen hämmades särskilda gånger, så att han åter kunde stiga upp och ehuru matt och svag, arbeta vid sin pulpet. Men snart blef sängen äfven hans arbetsbord, och han skref här det sista för Samojediska grammatiken med blyertspenna. Ännu i ett bref till Sjögren af den 2 Mars 1852, likväl skrifvet med hans hustrus hand och af honom sjelf osäkert undertecknad, yttrade han sig: »Mina läkare hysa dock nu mera de bästa förhoppningar om mitt vederfäende; men den största försigtighet både i mat och dryck och alla slags göromål är mig ännu för en lång tid föreskrifven». Så fortför det ända till slutet af April, då hans uttömda krafter, som icke mera kunde underhållas af någon föda, gjorde det klart för hans omgifning och honom sjelf, att slutet icke var långt borta. Med vanligt mod emotsåg han detsamma, – ehuru det skulle lösa äfven starkare band vid lifvet, än hans vetenskapliga framtidsplaner. Den 7 Maj 1852 slötos hans ögon till en lugn dvala, hvilken döden lika lugnt ändade.

När man i en framstående mans lefnad fäster sig endast vid de förhållanden och tilldragelser, som sammanhånga med hans för efterverlden minnesvärda verksamhet, torde det vara sällsynt, att icke skildringen lemna ett sorgligt intryck. All sådan verksamhet har till vilkor ansträngningar och kamp med vedervärdighet af många slag, och äfven de bästes sträfvanden stanna långt ifrån det föresatta målet. Lyckligt är det dock, när skildringen kan följa en lefnad till lifvets vanliga gräns och sluta vid en ålderdom, som resignerad ser tillbaka på den tillryggalagda banan, i medvetande om, att dess öfverståndna strider icke varit fruktlösa, om också vinningen af desamma blifvit mindre, än den af ungdomsförhoppningen vid banans början utmålad. Dystrare blir intrycket, när denna bana, såsom Castréns, afbrytes på en punkt, der knappast ansträngningens första frukter börjat mogna. Han dog 38 år gammal! Det var en ålder, vid hvilken här i nordnorden, der mannaverksamheten i följd af klimat, landets från kulturrens medelpunkter aflägsnade läge och häraf beroende folksed först sent vidtager, en ålder, vid hvilken de flesta ännu hafva litet att lemna i arf åt efterkommande.

Men menniskans lif har äfven en sida, som för individen sjelf icke blott lättar banans mödor och ger tröst under bekymren, utan i mon af karakterens duglighet skänker detta lif ett ökadt värde och öfver detsamma sprider sällhet och tillfredsställelse. Barndomshemmets minnen, ungdomsålderns öfverhufvud sorglösa stunder och kärblifna förbindelser, vänskapsbanden i den mognare åldern, och sist men

främst kärlekens band i ett eget familjehem, – alla dessa enskilda förhållanden, som för en lefnadsteckning böra behålla sin offentlighet skyende lycka, lemna dock äfven åt den yttre betraktaren en försäkran, att för betraktelsens föremål funnits fröjder, som böra uppväga det sorgsna intryck, dess öden i öfrigt konnat medföra.

Olika är dock äfven måttet af denna enskilda lycka. Intet ger vid handen, att icke Castrén från sin barndoms tidigaste ungdomsdagar hade samma glada minnen, som de flesta i hans lefnadsställning. Ty hvad betyder för denna ålder en snäfvare bergning? Man kan säga: i den är den fattige vanligen rikare på glädje än, den i öfverflödets sköte uppmammade. Hans studietid vid universitetet inföll under en jemförelsevis uppväckt period, och han befann sig snart i intimt förhållande till de bästa af sina jemnåriga. Rik blef han under fortgången af sitt lif på varmt tillgifna vänner. Bland dessa bör här icke glömmas doktor F. J. Rabbe, som under hans resor och äfven senare med outtröttligt nit bevakade hans intressen, och till hvilken ett stort antal af de bref, som bilda hans resbeskrifning, äro adresserade. Likaså icke akademikern A. Schiefner, som redan under Castréns lifstid besörjde utgifvandet på Tyska språket af den Ostjakiska grammatiken, och som efter hans död med så ädel värma antog sig hans litterära qvarlätenskap. Såsom universitetslärare omgafs han, isynnerhet de senaste åren af sin lefnad af ynglingaskarans odelade hängifvenhet.

Men äfven livvets ljufvaste lycka var honom beskärd, – ehuru åter just i detta afseende orsak till klagan finnes. Den var för honom af kort varaktighet.

Bland Finska historiska forskare nämndes här ofvan J. J. Tengström. Han var professor i filosofin, ehuru han derunder med förkärlek vidhöll sina historiska studier och såsom filosof stannade vid det muntliga lärarekallet enligt Hegels system. Liberalt tänkande, med en universel beläsenhet och ett häremot svarande intresse för vetenskap och litteratur, omgaf han sig gerna med framåtsträfvande unge män; och i hans familjekrets åtnjöt hvarje sådan erkännande och välvilja. Det var naturligt, att Castrén snart tillhörde deras antal. Han tillvann sig Tengströms yngsta dotter Natalia. Deras bröllop firades den 31 Oktober 1850 – med lust och gamman, ty äfven Castréns helsa syntes då fullkomligt stadgad, och hans framtid låg i alla afseenden i ljus. Flera hans i Helsingfors bosatta vänner hade unga hustrur såsom han, och det bildade sig mellan dem en umgängeskrets, så full af förtroende och glädje, som man sällan finner någon, ehuru snart den upplöstes genom en rad af dödsfall, bland hvilka Castréns eget var det första. Nyss anförda datum visar, huru kort varaktighet denna Castréns lyckligaste tid egde. Honom föddes under densamma en son, som vid hans frånfälle var endast åtta månader gammal. Han hade sålunda likväl den hugnaden, att på sitt sista sjukdomsläger åtnjuta äfven en hängifven makas ömma omsorger. Hans svärfaders lyckliga förmögenhetsvilkor befriade honom från bekymret för de sinas framtida utkomst, och hans makas utmärkta förstånd och bildning ingåfvo honom säkert äfven full förtröstan för den späda sonens uppfostran. Han hade framför mängen denna dubbla tröst vid skilsmässan från dem han älskade.

Ännu var vid Castréns död allmänandan i landet icke tillräckligt väckt och upplyst, för att rätt kunna fatta denna förlust. Men det deltagande, med hvilket dödsbudet mottogs i alla landsändar, vittnar dock hedrande för den allmänna bildningen, när man betänker, på hvilket för densamma fremmande fält hans vetenskapliga verksamhet

hade rört sig.

I hufvudstaden, tillika universitetets hem, var det naturligt, att känslan af sorg skulle vara lifligast. När Castréns stoft den 12 Maj 1852 fördes till det sista hvilorummet, voro alla gator och platser, hvilka liktåget passerade, uppfyllna af tysta, nedslagna åskådare. Studentkorpserna slöt sig utanför sorgehuset till tåget, och kistan bars af studenter till kyrkan, der jordfästningen skedde. Sången före och efter densamma utfördes af studenternas sångarchör. Liktalet hölls af sedermera professorn i esthetiken och moderna litteraturen Cygnæus, den förnämsta talare landet på länge egt. Efter jordfästningen fördes liket till stadens vackert belägna Lutherska begravningsplats, dit åtföljdt icke blott af alla dem, som deltagit i processionen till kyrkan, utan äfven af en oöfverskådlig folkmassa. Der uttalades de sista afskedsorden af den, som skrifver dessa blad. Studentsången afsjöng verser på Svenska språket af skalden Z. Topelius och på Finska språket af A. Ahlqvist, senare Castréns efterträdare i den Finska professionen, som deremellan innehades af Lönnrot. Välsignelsen lästes ännu öfver grafven af en åldrig prestman. Sedan tillfylldes den varsamt af tillgifna händer och belyst af den sjunkande vårsolen lemnades grafkullen åt dess blifvande frid, omsusad af vindarne från Finska viken och ljuden från dess vågors svall mot stranden. 10

På Castréns graf restes ett monument, som likväl kunde aftäckas först den 20 Maj 1858. Tillstånd till en allmän subskription för ändamålet hade bordt begäras hos generalguvernören; men ställningen var sådan, att man befarade ett afslag. Listor utan all rubrik öfvertogos af ett större antal äldre och yngre vänner till den aflidne. Teckningens belopp bestämdes för person till endast 50 kopek. Med de insamlade medlen beslöts tillika bekosta en porträttbyst, som beställdes hos bildhuggaren Jerichau i Köpenhamn, och hvilken utförd i marmor öfverlemnades i Finska Litteratursällskapets vård. Grafmonumentet består af ett soubassement, omslutet af huggen grå granit, såsom fot för ett stakett af gjutet jern och derinnanför täckt med jord för plantering af buskar och blommor. På en plansten i midten af detsamma reser sig sjelfva vården, i två parallelipediska afsatser af tillsammans 7 fots höjd, med tvärsidorna en tredjedel smalare, än facaderna. Den består af finslipad, nästan svart, utmärkt vacker granit. Fogningen i afsatsen, der den undre stenen slutar i en väl utförd dubbel list, är så tät, att det hela presenterar sig såsom en monolith. Den öfversta randen omgifves af en karnis af bronserad zink, med hvilken metall äfven stenen är täckt. I inhuggna förgyllda karakterer läses på framsidan: 20

M. A. CASTRÉN

samt på frånsidan:

MAANSA RAKASTAJALLE
SUREVILTA SUOMALAISILTA.

Vid monumentets aftäckande var marmorbysten uppställd på grafstenens spets, der den skulle hafva sin rätta plats, och icke de stränga vintrarne förbjöde utställandet i fria luften af marmorverk. Men äfven utan detta komplement är vården icke blott enkel och värdig, utan äfven i artistiskt hänseende framstående¹. 30

Vid Castréns bortgång funnos af honom inga andra afbildningar, än ett fotografiporträtt, detta dock synnerligen lyckadt, och ett i oljefärg af målaren Budkowski, tillhörigt Österbottniska studentafdelningen. 50

¹ Formen för densamma är i väsentliga delar lånad från en vård på begravningsplatsen Père Lachaise i Paris.

Efter fotografin utförde sedermera målaren Löfgren för universitetets räkning ett oljefärgsporträtt, som bevaras på filosofiska auditorium, der äfven Wallins porträtt finnes. Vål målade, kan taflan äfven såsom porträtt anses ganska väl träffad. Bildhuggaren hade till föresyn Budkoffskis tafla och samma litografi, som finnes bifogad Castréns arbeten. Den efterlevande makans farhåga, att fotografibilden genom någon olyckshändelse kunde gå förlorad, hindrade dess afsändande till Köpenhamn. Det torde alltid vara svårt att forma en byst efter ett porträtt. I Jerichaus afbildning är icke porträttligheten träffad.

10 Castrén var öfver medellängd, väl proportionerad, med en god hållning, ehuru såsom redan nämnades bröstkorger var något intryckt, vittnande om denna kroppsdels svaghet. Hufvudet var väl formadt, pannan fri, näsan rak, munnen lagom stor med lätt slutna läppar, ögonen öppna med liflig blick, ehuru lidande af närsynthet, hvarföre Castrén alltid nyttjade glasögon. Hans ansigte bar uttryck af allvar, likväl mest mildradt af blickens glans och ett kring munnen spelande leende. Hans uppträdande, lugnt och värdigt, gaf ett uttryck åt medvetandet af modigt öfverståndna faror. Den litografierade bild, som åtföljer första bandet af Nordiska Resor och Forskningar, äfven af
20 den Tyska öfversättningen, ger en god föreställning af dessa i hans yttre aftecknade själsdrag – mindre af det Finskt nationela flor af vemod, som bredde sig öfver Castréns anlete.

Sitt inre har Castrén själf fullständigt nog aftecknat i sina reseberättelser och bref. Han framträder i dem, sådan han verkligen var, såsom en man, i stånd att offra alla sina krafter för ett ideelt ändamål, samvetsgrann i den erkända pligtens uppfyllande, modig, ihärdig, utrustad med en öfverlägsen intellektuel förmåga, hvilken han genom omfattande och grundliga studier hade utvecklat. Man finner dock, att den litterära verksamheten icke gjorde honom ouppmärksam för lifvets
30 praktiska förhållanden, i hvilka han från tidigaste ungdom hade lärt att reda sig. Med den bildade mannens håg deltog han för allt mänskligt; men, såsom redan blifvit antydt, hans egentliga vetenskapliga kallelse hade efter hand så uppfyllt hans själ, att han äfven i samtal helst återvände till, hvad som sammanhängde med detta hans högsta intresse. I sitt enskilda lif var Castrén ren och redbar, väl icke känslfull, men godsinnad, utan vrede och hat, och sina vänner oföränderligt tillgifven. Till lynnet Finne, var han tillbakadragen och sluten, men i deras krets meddelsam, till och med glad, ända till den hos
40 vår nation sällsynta förmågan af ett rätt hjertligt skratt. Med åren vexte denna hans meddelsamhet äfven i någon mon till umgängesvana. Hans egna glada infall hade gerna i botten en satir (äfven detta ett nationelt drag), och de saknade icke sin skärpa, der dumhet eller dålighet utmanade dem. Något öfvermod fanns dock icke i hans kritik. Tvärtom var han i uppträdande och tal fullkomligt fri från all egenkärlek, såsom äfven i hans författareskap icke röjes något spår deraf. Den enskilda saknad, som vid hans hädangång blandade sig med den allmänna, bar rikt vitnesbörd om Castréns förmåga, att tillvinna sig förtroende och tillgifvenhet. Och ännu den dag som är, nära två
50 decennier derefter, lefver hågkomsten af hans personliga umgänge såsom ett bland de käraste minnen hos de kvarstående, som hade glädjen att njuta deraf.

Men – från den hädangångne till de verk, i hvilka hans minne lefver!

De flesta af Castréns arbeten hafva blifvit utgifna efter hans död – de på Svenska språket: resebeskrifningarne af B. O. Schauman, föreläsningar och öfriga skrifter af C. G. Borg, de på Tyska språket: dels

öfversättningar af nyssnämnda arbeten, men hufvudsakligen hans lingvistiska qvarlåtenskap, genom Vetenskapsakademins i S:t Petersburg försorg af akademikern dr Anton Schiefner. I denna lefnadsteckning har ofta förekommit anledning att omnämna den välvilja, med hvilken Castréns resor och forskningar af nämnda illustra Institut understöddes. Bland de män, som dertill ifrigast medverkade, böra här ihågkommas, utom hans oförtröttade förespråkare Sjögren, den berömda sanskritanaren dr Böhlingk samt nyssnämnde dr Schiefner, hvilken sistnämnde med all icke blott det vetenskapliga nitets, utan äfven vänskapens värma egnade sig åt det mödosamma arbetet att sammanställa, delvis komplettera och för trycket redigera den hädan-gångnes utkast och anteckningar, – en förtjenst, som skall göra hans namn oförgätligt äfven i vårt ringa folks historia.

Här införes en kronologiskt ordnad katalog öfver Castréns arbeten:

I. Under Castréns lifstid utgifna.

Akademiska disputationer: 1) De affinitate declinationum in lingua Fennica, Esthonica et Lapponica. Helsingforsiae, 1839. – 2) De nominum declinatione in lingua Syrjæna. Helsingforsiae, 1844. – 3) De affixis personalibus linguarum Altaicarum. Helsingforsiae, 1850.

Kalevala. Öfversättning. 1–2 delen. H:fors, 1841.

Elementa grammatices Syrjænæ. Helsingforsiae, 1844.

Elementa grammatices Tscheremissæ. (Sumtibus Imp. Univers. Alex. Fenniae). Kuopio, 1845.

Reiseberichte aus Sibirien. S:t Petersburg, 1848 (aus d. *Bulletin de l'Acad. des sciences*).

Nordische Reisen und Forschungen, I. Versuch einer Ostjakischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichnis. S:t P:burg, 1849.

I *Helsingfors Morgonblad*, 1836: Några ord om Kalevala¹. – 1837: Om Finnarnes trollkonst. – 1839: Några dagar i Lappland (äfven i *Grots Calender* till minne af Kejslerliga Alexander-Universitetets andra secularfest. H:fors, 1842). – 1842–1849: Rapporter, Bref, Reseanteckningar m. m.

I *tidskriften Suomi*, 1841: Om betydelsen af ordet Lapp. – Anmärkningar, rörande några ljud i Finskan. – 1842: Anteckningar under en resa genom Finska och Ryska Lappmarken. – 1843: Utdrag ur Solovetska klosterkrönikan. – 1844: Anteckningar om Savolotscheskaja Tschud. – Om accentens inflytande i Lappska språket (på Tyska i *Bulletin scientifique de l'Acad. Imp. des sciences*). – 1845: Utdrag ur Reseanteckningar år 1845. – Anteckningar om Samojediskans förvandtskap med de Finska språken. – 1846: Reseanteckningar i Sibirien. – 1850: Bedömande af Schrenk's Reise durch die Tundren der Samo-jeden (på Tyska i ofvannämnda *Bulletin*). – Rapport till K. Vetenskaps-Akademien i S:t Petersburg. – 1851: Hvad beteckna i Finska mytologin orden Jumala och Ukko? (Efter Castréns död införd på Tyska i *Bulletin scientifique*).

I *Litterära soiréer under hösten 1849*: Hvar låg det Finska folkets vagga? H:fors, 1849.

I *Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning*, 1850: Recension öfver Kalevala, toinen painos. (På Tyska i *Bulletin scientifique*).

I *Vetenskaps-Akademiens i S:t Petersburg Bulletiner* förekomma, utom ofvannämnda afhandlingar, äfven alla rapporter och bref från

¹ Angående denna uppsats hänvisas läsaren till förordet.

resan i Sibirien, hvarjemte dessa, under gemensam titel: *Voyage Ethnologique dans l'interieure de la Sibirie, par M. Castrén*, finnas fullständigt införda i *Nouvelles Annales des Voyages et des Sciences Géographiques, rédigées par Vivien de Saint Martin, Paris*, och i utdrag läsas i *Ermans Archiv für Wissenschaftliche Kunde von Russland*, hvars 10:nde band dessutom innehåller en artikel: *Poetische Denkmäler der Samojuden, von M. A. Castrén*.

II. Efter Castréns död utgifna.

10

a) På Svenska språket:

Nordiska Resor och Forskning af M. A. Castrén: I. Reseminnen från åren 1838–1844. H:fors, 1852; andra upplagan 1870. (I Tysk öfvers.: Nordische Reisen und Forschungen. Aus d. Schwedischen von H. Helms. Berlin, 1853). – II. Reseberättelser och bref åren 1845–1849. H:fors, 1855. – III. Föreläsningar i Finsk mytologi. H:fors, 1853. – IV. Ethnologiska föreläsningar öfver de Altaiska folken samt Samojudiska och Tatariska sagor. H:fors 1857. – V. Smärre afhandlingar och Akademiska disputationer. H:fors, 1858. – VI: Tillfälliga uppsatser. H:fors, 1870. (IV–VI banden äro till trycket befordrade af K. Alexanders-Universitetet i Finland).

20

b) På Tyska språket:

M. Alexander Castréns Nordische Reisen und Forschungen. Im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften herausgegeben von Anton Schiefner: I. Reiseerinnerungen aus den Jahren 1838–1844. S:t P:burg, 1853. – II. Reiseberichte und Briefe aus den Jahren 1845–1849. S:t P:burg, 1856. – III. Vorlesungen über die Finnische Mythologie. S:t P:burg. 1853 – IV. Ethnologische Vorlesungen über die Altaischen Völkerschaften (nebst Samojudischen Märcchen und Tatarischen Heldensagen). S:t P:burg, 1857. – V. Kleinere Schriften. S:t P:burg, 1862. – VI. Versuch einer Ostjakischen Sprachlehre. (Zweite Auflage). S:t P:burg, 1858. – VII. Grammatik der Samojudischen Sprachen. S:t P:burg, 1854. – VIII. Wörterverzeichnisse aus den Samojudischen Sprachen. S:t P:burg. 1855. – IX. Grundzüge einer Tungusischen Sprachlehre. S:t P:burg, 1856. – X. Versuch einer Burjätischen Sprachlehre. S:t P:burg, 1857. – XI. Versuch einer Koi-balischen und Karagassischen Sprachlehre. S:t P:burg, 1857. – XII. Versuch einer Jenissei-Ostjakischen und Kottischen Sprachlehre. S:t P:burg, 1858.

30

40

Blotta förteckningen utvisar, hvilket utomordentligt arbete på dessa skrifter är nedlagdt, – allt detta inom den korta tiden af 14 år, af hvilken ungefär hälften tillbragts på de mest mödosamma resor.

50

Af de efter Castréns död utgifna arbetena äro, såsom i förorden till desamma upplyses, de Svenska dels aftryckta oförändradt ur hans efterlemnade manuskripten: såsom Reseminnena 1838–1844, Ethnologiska föreläsningarne och Föreläsningarne öfver Finska Mytologin samt Tillfälliga uppsatserne, dels såsom Reseberättelserna 1845–1849 och femte bandet, Smärre afhandlingar och disputationer, efter tidigare publikationer. Endast förstnämnda Reseminnen voro dock vid hans frånfälle utarbetade för trycket, – och avslutade han dem på sin sista sjuksäng. Föreläsningarne utgöra hans koncept blott för detta behof, och är det känt, att han hade för afsigt att särskildt bearbeta dem för trycket. Ett kapitel i de ethnologiska föreläsningarne är af utgifvaren, hr Borg, utarbetadt efter Castréns anteckningar; en del meddelanden i

Reseberättelserna 1845–1849 af hr Schauman hemtade ur förut icke publicerade bref.

Redan denna del af Castréns litterära qvarlåtenskap ger anledning beklaga, att den endast såsom sådan kommit i allmänhetens händer. Reseberättelserna hafva härpå mindre förlorat, emedan de skrifter, af hvilka de utgöras, för det mesta af Castrén sjelf varit afsedda för offentliggörande, och man kan anse det för oafgjordt, om icke denna brefform, som omedelbart återgifver hans rese-intryck, iakttagelser och reflexioner, har företrädet af skildringens liflighet framför en mera bunden bearbetning, sådan den framstår i de tidigare Reseminnena. Det enda, som möjligen verkar störande, och hvilket en redaktion af Castréns egen hand utan tvifvel skulle aflägsnat, äro de alltför ofta återkommande notiserna rörande hans helsotillstånd, och hvilka, helt naturliga i bref till hans vänner, lemna ett plågsamt intryck, då dessa bref läsas samlade. Men i föreläsningarne, isynnerhet de ethnologiska, saknar man så mycket mera författarens egen ordnande hand. Vid den muntliga framställningen äro repetitioner påkallade, rättelser på sin plats, till och med något förändrade uppgifter och bedömanden, då föreläsaren hunnit längre in i sitt ämne, utan störande inflytande, äfven om vid dessa de föregående meddelandena icke uttryckligen återtagas. Men vid offentliggörandet i tryck väntar läsaren, att icke mera förefinna dessa ojämnheter. Förklarligt är dock, att utgifvarens pietet icke tillåtit honom några uteslutningar eller ändringar i det föreliggande manuskriptet. Särskildt kan det angående de ethnologiska föreläsningarne anmärkas, att Mongolernas historia kommit att intaga ett alltför stort utrymme och detta i en mindre genomarbetad form. Men det är tydligt nog, att Castrén först under sjelfva föreläsningarnes fortgång egnat detta ämne ett närmare studium. Den klarhet, till hvilken han i allt sitt författareskap sträfvade, och hvilken hans skarpsinne och lätta framställningssätt satte honom i stånd att skänka åt hvarje ämne, han behandlade, ställer det utom allt tvifvel, att äfven denna episod vid en ny bearbetning skulle framstått i ett helt annat skick.

Men äfven i den form, dessa skrifter nu ega, utgöra de i allt, som angår föremålen för hans forskningar i det Europeiska och Asiatiska Ryssland, för vetenskapen en skatt af dittills okända data och, till det mesta, en intresseväckande litteratur äfven för den större läsande allmänheten, såsom den snabbhet, hvarmed Castréns meddelanden under resornas fortgång öfversattes till de förnämsta moderna språk, längesedan bevisat. Endast för denna senare läsarekrets må här erinras, att man före Castréns uppträdande icke kände, om de folkstammar, som här äro i fråga, voro sinsemellan beslägtade eller icke, ja delvis var osäker om deras rätta namn, än mindre visste, i hvilket förhållande de stodo till jordens mera kända folkslag. Castrén utredde t. ex., att Samojediska språket talades af icke mindre än fem särskilda, från hvarandra vidt aflägsnade hufvudstammar, hvilkas afvikande dialekter han i sin Samojediska grammatik komparativt behandlat. Äfven för Ostjakiskan fann han tre dialekter. Ostjakiskans (Ugrernas) släktskap med Ungerskan och Finskan hade väl länge varit en antagen förmodan, hvars berättigande Castrén, som blott likasom i flykten samlade det första användbara materialet för kannedomen om detta språk, ännu lemnade oafgjordt. Men Samojederna, om hvilka man icke vetat, till hvilket jordens släkte de skulle hänföras, kunde han genom den rikaste bevisföring gifva en plats bland den Finska stammen. Ur denna uteslöt han lika bestämdt de s. k. Jenisei-Ostjakerna och deras stam-

förvandter Kotterna, hvilka dittills utgjort en gåta både för ethnologer och lingvister. Alla förde dock Castrén till den gemensamma Altaiska folk- och språkstammen, för hvilken man, sedan dess delaktighet i Asiens uräldsta kultur blifvit uppdagad, numera synes föredraga namnet: den Turanska. Ännu bestämde han ett antal vid Baikalsjön i sydliga Sibirien bosatta eller kringströfvande stammars nationalitet, en del bland dem redan utdöende eller utdöda, härvid rättande äfven utmärkta föregångares yrkanden. Det var här han påfann den femte Samojediska hufvuddialekten, Kamassintsernas, äfvensom Kottiskan, 10 kvarlevande på blott ett par dussin individers läppar.

De beslägtade folk, i hvilka sagde spridda Samojed- och Ostjak-flockar uppgått, äro å ena sidan (från vester) Tatarerna, å den andra (från öster) Mongolerna. Castréns forskningsifver stannade icke vid denna gräns, ty äfven här förelåg ett nytt vetande. Med någon förundran finner den med lingvistikens historia mindre förtrogna, att verkligen före Castréns arbeten man egt endast några ordsamlingar ur detta folks språk¹. Såsom öfverallt i dylika fall åtnöjde sig Castrén icke med ett sådant samlande. Han gick rakt på språkets grammatik, dess 20 formlära och bokstafslära. Den som söker ordna ett språks lagar ur skriftliga minnesmärken, står väl på en säkrare botten. Men han finner här icke lätt, hvad han söker. Castrén tvang utan vidare en uppfångad individ, som naturligtvis icke sjelf förstod hvad han gjorde, att deklinera och konjugera. Detta förklarar, huru han utan lång bekantskap med det förevarande språket kunde sammansätta dess grammatik. Dr Schiefner, som öfvervar sådane förhör med Samojederna, af Castrén anställda i S:t Petersburg, uttalar sin beundran öfver den talang i detta examinerande, Castrén hade förvärfvat sig. Komiska voro Castréns berättelser om naturbarnens motsträfvighet att underkasta sig dessa förhör och isynnerhet att uthärda vid desamma i 30 jemnbredd med hans egen outtröttliga arbetsförmåga. Så efterlemnade Castrén ett grammatikaliskt utkast äfven öfver de Tatariska och tatariserade Karagassernas och Kojbalernas dialekter, ett annat öfver Buräternas, och ännu ett tredje öfver Tungusernas, med Mongoliskan beslägtade språk, – äfven dessa alla, såsom ofvanstående förteckning öfver hans skrifter utvisar, utgifna af den månglärde, med Castrén i outtröttlig forskningsifver och arbetsförmåga så befryndade dr Schiefner.

Det är Castréns omfattande lingvistiska kvarlåtenskap, som starkast vittnar om den förlust vetenskapen lidit genom hans förtidiga hädangång. 40

De Syrjänska och Tscheremissiska grammatikerna voro förstlingsarbeten, vid tiden för hvilkas författande Castrén ännu icke hade arbetat sig till fullt medvetande om de fordringar, den moderna språkvetenskapen ställer på en grammatikalisk undersökning. Äfven den Ostjåkiska grammatiken, som i förhållande till den honom af Akademin förelagda forskningsplan var ett *opus supererogationis*, är ännu ett utkast, ehuru det bär vittne om, att hans undersökning redan rörde sig friare. Men han behöfde för sin egen utveckling icke blott ett rikare material, utan äfven och framför allt ett tillräckligt rådrum att ostördt och med mognad insigt bearbeta detsamma. Ett enda sålunda genomarbetadt verk skulle gifvit honom förmåga att utgifva sina öfriga 50

¹ Mongolernas litterära språk var väl bekant och äfven grammatikaliskt bearbetadt, men icke det folkspråk, Burätiskan, som Castrén nu för första gången gjorde känt af Europas lärda.

samlingar i en helt annan anda och form, än den som företer sig i de återopade förstlingsarbetena.

Ett sådant verk skulle enligt Castréns afsigt, och såsom de af honom sjelf fullständigt utarbetade delarne det bevisa, den Samojediska grammatiken blifva. Det är efter det i denna nedlagda arbete, hans förmåga såsom språkforskare hör bedömas och äfven blifvit berömligen erkänd. Men tyvärr förunnades det honom icke att fullborda ens detta arbete. Distraherad af sina professorsåligganden och ännu under sin sista sjukdom hade han åt detsamma egnat sina yttersta krafter. För hans minne och för vetenskapen var detta visserligen en vinning, – men 10
 möjligen hade båda vunnit mera på ett mindre ansträngdt arbete; och jag måste här ännu en gång beklaga, att han ansåg denna vådliga ansträngning påkallad af sin ställning till Vetenskapsakademien. Af dr Schiefners företal finner man, att äfven i de delar af arbetet, hvilka Castrén hunnit fullständigt utföra, ännu en sista jemförande öfverarbetning återstått, emedan Castrén under fortgången af sin framställning kom till förändrade åsigtter i en och annan punkt och icke medhann att tillämpa dem på det tidigare utförda. Redan det yttre af detta arbete, bokstafslära och formlära upptagande 38, ordförteckning och språkprof 25 tryckta ark, ger en föreställning om, hvad det kunnat 20
 blifva, om det hela under Castréns egen hand genomgått samma förädlingsprocess, som de återopade nära fullfärdiga afdelningarne. Om den skala, i hvilken utförandet skulle hafva skett, kan man bilda sig en föreställning vid genomögnandet af arbetets nära fullfärdiga delar. Den omsorg Castrén här egnat åt bokstafsläran, »Vokalismen» och »Konsonantismen», och hans sätt att behandla dessa viktiga språkelementer, torde bäst bevisa, att han i detta arbete stod helt och hållet på den moderna språkforskningens grund. Intressant för oss Finnar är, att här påträffa läran om Vokalharmonin, hvilken Castrén 30
 funnit såsom en nota characteristica genomgå hela den Altaiska språkstammen. Gerna dröjer lefnadsteckningen vid detta det yppersta af Castréns verk, hvars innehåll nära ett tiotal år utgjorde ett ständigt återkommande föremål för hans forskning; och om man också med vemod ser dess ofulländade skick, ger det dock hugnad att veta, att han i detsamma rest sig en minnesvård *ære perennius*.

Om hans öfriga på Tyska utgifna lingvistiska arbeten är här litet att tillägga. Dr Schiefner har till dem under den gemensamma titeln »Nordische Reisen und Forschungen» fogat en andra, rättad upplaga af den Ostjakiska grammatiken samt under specialtiteln »Kleinere Schriften» äfven de af Castrén sjelf utgifna, tidigare språkliga afhand- 40
 lingarne, hvarigenom äfven dessa blifvit tillgängligare för den stora vetenskapliga republiken. Genom ett förbiseende har ur innehållsförteckningen bortfallit den äfvenså meddelade Tyska öfversättningen af Castréns specimen för professionen: »De affixis personalibus linguarum Altaicarum», en afhandling, som på samma gång den bär ett utmärkt vittnesbörd om författarens djupa lingvistiska insigt, tillika ger det mest framstående exempel på den vinst, den allmänna språkforskningen kan hemta af de studier, åt hvilka Castrén egnade sig. Han belyser här det faktum, att icke blott de possessiva affixerna till nomina (t. ex. de Finska *kirjani*, *kirjasi*, o. s. v.), utan äfven personaländelserna 50
 hos verba i de Altaiska språken äro rena pronomina, och tillämpar detta faktum på den strid i ämnet, som blifvit förd mellan de förnämsta representanter för den Indogermaniska språkforskningen, en Bopp, Wilh. Humboldt, Steinthal m. fl. Men detta exempel visar också, likasom den ofvannämnda läran om vokalharmonin, – många andra

dylika att förtiga – hvilken fördel vid sina forskningar Castrén hade af sin Finska börd och sin kunskap i Finska språket.

Borg beräknar i sitt Minnestal, att Castrén anställt forskningar i 30 à 40 språk och språkdialekter. Men han gick till dessa forskningar redan med kunskap i ett dussin språk, nyeuropeiska, klassiska och orientaliska. Kännedom af Ryska språket var honom outhärlig, och han hade förvärfvat den icke blott genom praktiken, utan genom ett ganska grundligt grammatikaliskt studium. Äfven i Tyskan egde han praktisk färdighet, ehuru han icke tillräckligt litade på densamma, för att på detta språk utgifva sin Ostjakiska grammatik, utan för detta ändamål anlidade sin vän, dr Schiefners biträde. Franskan kände han, såsom de flesta litterärt bildade i detta land, genom läsning af franska litteraturen. Danskan lärde han tidigt känna genom Rasks skrifter. Genom dessa leddes han till studium äfven af Isländska språket och litteraturen. Han skref, såsom ännu den tiden nära nog alla våra litteratörer, på Svenska. Men det behöfver icke sägas, att han var en utmärkt kännare af Finskan, som äfven praktiskt hade full makt öfver språket. Utom de klassiska språken hörde på hans tid äfven Hebraiskan till skolstudierna. För kandidatexamen läste han härtill Arabiska. Hans disputationer visa, att han skref en klar och vacker Latin. Sedan komma forskningsstudierna, på ena sidan Turkiskan, på den andra Lappskan och Estniskan – att börja med. Så hela det öfriga Altaiska språkgebietet, som ännu ingen annan än Castrén genomforskat, och som tyvärr, ingen annan Finne synes hugad att i hans spår bearbeta¹.

Den del af Castréns skrifter, som särskildt rörer Finlands språk, folksång, myth och historia, saknar delvis icke ett allmänt intresse. Också har Vetenskapsakademien låtit en öfversättning af föreläsningarne öfver Finska Mythologin ingå såsom ett band i Nordische Reisen und Forschungen. Det öfriga hithörande, deribland äfven de i detta sjetta band af den Svenska upplagan förekommande uppsatser, är intaget i de redan omnämnda Kleinere Schriften. Utgifvarens dr Schiefners pietet för Castréns minne har der bevarat äfven ett par föreläsningar, förord och slutord, hvilkas varmt patriotiska innehåll hänför sig endast till åhörarena, och hvilka böra blifva en läsning för Finlands ungdom i all framtid. I den ännu fattiga inhemska litteraturen intaga Castréns på Svenska språket utgifna skrifter öfver hufvud ett bland de första rummen; och det skall dröja länge, förrän nya arbeten i samma ämnen skola förmå ersätta deras plats. Hans reseberättelser skola för Finlands folk i all tid behålla värdet af en karakteristik öfver en af Finlands ädlaste och högst begåfvade söner, manande efterkommande att söka efterlikna honom i uppoffrande arbete för mensklighet och fädernesland.

När efter Castréns död hans efterlemnade manuskriptsamling inventerades, nedtrycktes väl de närvarande lika med mig af misströstan, att ens någon större del af dessa, en stor kista fyllande pappersbundtar, någonsin skulle kunna framdragas i ljuset. Men dr Schiefner var då icke tillstades. När samlingen några veckor senare af honom genomgicks, förmådde han sjelf hysa och ingifva andra förhoppningen, att det lingvistiska materialet, som utgjorde den dyrbaraste delen, äfven i dess närvarande skick skulle kunna åt vetenskapen bevaras – ett hopp, som han sedan så framgångsrikt förverkligat. Bland handskrifterna, som

¹ Att nuvarande innehafvaren af Castréns profession, dr Ahlqvist, under en resa till trakterna kring Wolga kompletterat dessa forskningar genom studium af Mordevinernas och Vogulernas språk, är vid det anförda icke förbisett.

förvaras i universitetets bibliotek, återstår nu mera intet, som skulle kunna offentliggöras, ehuru bland de begagnade spridda anteckningarna ännu förekomma notiser, data och reflexioner, som för kommande forskare i de af Castrén beresta ländernas geografi (isynnerhet hydrografi), ethnografi och språkförhållanden kunna blifva af värde. Men säkert synes det vara, att de kunna begagnas endast af dem, hvilka sjelfva följt i Castréns spår och derunder förvärfvat de insigter, han egde. Lättare begagneligt torde hvad som rörer Lappska språket, vara.

Ordningen fordrar, att här nämna de lärda sällskap, som egnade Castrén aktningbetygelsen, att tillegna sig hans namn. Mest utmärkt från båda sidor var hans förhållande till Vetenskapsakademien i S:t Petersburg, som, oaktadt Castrén vägrade att vid den eftersträfvade en ordinarie akademikers plats, icke blott möjliggjorde hans resor och arbeten, utan ännu efter hans död genom dessas utgifvande bevisade det värde, den satte på dem och deras författare. Castrén belönades af denna Akademi, såsom redan i det föregående blifvit nämndt. 10

Af Vetenskapsakademien i Berlin invaldes han till ledamot, ehuru så kort före sin död, att kallelsen icke hann utfärdas. I öfrigt var han kallad till korresponderande ledamot af Ryska Geografiska Sällskapet, Nordiske Oldskrift-Selskab i Köpenhamn, Svenska Fornskrifts-sällskapet och Esthländska Litteratursällskapet. Af Finska Vetenskapsso- 20
cieteten var han medlem och i Finska Litteratursällskapet sekreterare 1840–41, ledamot i granskningskommittén 1838–41 samt ordförande i samma kommité från 1849. Han var ett hufvudstöd för sällskapets tidskrift Suomi, till hvars grundande han medverkat. Med rätta bör detta sällskap bevara Castréns i marmor huggna bild. Det utgör en representant för den nationela litteraturens framtid; och i dess krets var Castrén den första framstående representanten af dess sträfvandens samband med den strängt vetenskapliga forskningen.

J. V. S. 30

6 FINLANDS HYPOTEKSFÖRENING.

*Direktionens årsberättelse jemte revisorernas utlåtande för räkenskaps-
året 1869.*

Hypoteksföreningens transaktioner under loppet af året 1869 förete flera glädjande bevis på det inflytande, tvenne lyckligare skördar utöfvat på jordbrukarenas i landet ekonomiska ställning. 40

Närmast häraf beroende är räntebetalningen på utgifna amorteringslån. Den utvisar, att resterna på uppdebiterade räntor, som 1868 uppgingo till 317 839 mark 39 penni, år 1869 utgjorde 299 335 mark 31 penni. Af dessa rester föllo 1868 på lån, fästade i Föreningen tillhörande lägenheter 102 992 mark 39 penni, 1869 nära hälften eller 146 442 mark 49 penni. Samtidigt har å sådane extra lån, mot hvilka en del låntagare tillåtits omsätta resterande räntor, och om hvilka Direktionen hade tillfälle anmäla i senaste årsberättelse, inbetalts 67 448 mark 58 penni mot 8 697 mark 76 penni år 1868; och har 50
Direktionen kunnat mot årets slut nästan helt och hållet inställa dylika omsättningar.

Om gynnsammare förhållanden vittnar det likaså, att 122 utsökningar af amorteringslån kunnat återtagas i följd af mellankommen liqvid.

Märkbarast har anförda inflytande röjts i befolkningens i större